

Живо-Літературний Журнал

«Bandura

Бандура

Year 10

СІЧЕНЬ — 1990 — JANUARY
КВІТЕНЬ — 1990 — APRIL

Number 31-32

“БАНДУРА”

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор Мішалов, д-р І. Соневицький, проф. Дарія Карапанович-Гординська, Роман Савицький, композитор Юрій Олійник, Олесь Кузішин, д-р І. Маглай (Туб), д-р М. Рубінець (УНР). Англомовна: Ліда Чорна, Петро Матіашек.
Гол. редактор: Микола Чорний

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІЯЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ:

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Графічне оформлення: В. Пачовський

“BANDURA”

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the “Bandura”.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — 15.00 дол.

Поодиноке число — 7.00 дол.

Канада — 17.00 дол.

Інші країни — 17.00 дол.

Поодиноке число — 8.50 дол.

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — 15.00 дол.

Per issue — 7.50 дол.

All other countries:

Annually — 17.00 дол.

Per issue — 8.50 дол.

ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИСДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Subscription in U.S. Dollars only.

для
ЖУРНАЛУ
„БАНДУРА”

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ
журналу
„БАНДУРА”
залежить тільки від Вас!

The Bandura Magazine is an important
Journal devoted to Ukrainian folk music.
Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be
published without your support

СТОЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИЗНАЧНОГО БАНДУРИСТА ВАСИЛЯ ЄМЦЯ

Бандура була зроблена в Києві в літі 1912 р.,
майстром бандур Антонієм Паплинським
із вербового дерева.

Василь Ємчук

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

2.8.1890 — 4.1.1982

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ — світової слави бандурист-віртуоз студіював у Харківському та Московському університетах, а музичні студії продовжував у Берліні і Празі.

Вже в 1913 році зорганізував капелю бандуристів у Катернославі на Кубаньщині.

За Гетьманщини 1918 року при допомозі уряду, організував велику капелю бандуристів і нею керував.

Під час визвольної боротьби, в уніформі українського вояка, зігрівав вояцькі серця грою на бандурі, скріплюючи їх духовно.

Між двома війнами успішно виступав з бандурою в Європі, Америці і Канаді, одержуючи признання від своїх і чуженецьких музичних критиків.

В. Ємець присвячував багато уваги публіцистиці. Крім сотень статтей у часописах, про нашу визвольну боротьбу і кобзарство написав кілька більших і менших праць.

COMMEMORATING THE 100TH ANNIVERSARY OF VASYL YEMETZ' BIRTH (AUGUST 2, 1890 — JANUARY 4, 1982)

Vasyl Yemetz — world famous bandurist-virtuoso, studied at both Kharkiv and Moscow universities. He continued his musical studies in Berlin and Prague.

In 1913 he organized his first Bandurist Chorus in Katerynoslav in Kubanschyna.

Following the Hetman period, in 1918 with the help of the newly formed Ukrainian government, he organized and directed a large Bandurist Chorus.

During the fight for independence, as a soldier in the Ukrainian Army, he warmed the hearts and strengthened the souls of the soldiers with his bandura playing.

Between the two wars he successfully performed on the bandura in Europe, the United States and Canada, earning rave reviews from foreign and Ukrainian music critics alike.

Vasyl Yemetz devoted much of his attention to publishing. Besides hundreds of articles in periodicals about our fight independence and kobzar arts, he also composed a number of greater and shorter works.

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Із трояндою в руках. Сфотографований серед квітника, що був перед хатою, в якій народився 2 серпня 1890 року. Дата старого стилю. (Світлина зроблена, коли мав до трьох років).

Vasyl Yemetz — at age 4. Photographed with a rose in his hands, in the garden of the house in which he was born on August 2, 1990 (Julian Calendar)

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Після першого публичного виступу з бандурою на концерті, в місті Охтирці, 6 грудня, 1911 року.

Vasyl Yemetz after his first public bandura performance at a concert in the old kozak town of Okhtyrka, June 6, 1911

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Одна з перших світлин з бандурою (першою), що мала 32 струни. (Світлина з гімназійних часів, з 1910-1911 років).

Vasyl Yemetz with his first bandura, which had 32 strings (Photographed during his high school years 1910-11)

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

У початках студій у Харківському університеті. (Світлина з 1912 року).

Vasyl Yemetz during his first year of studies at Kharkiv University — 1912.

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

На світлині — стоїть. Захоплений кобзарями, він, бувши вже студентом Харківського університету, навіть й волосся підстригав по кобзарському. До речі, так само носили волосся на Слобожанщині й селяни — козацькі нащадки Слобідського Козацтва.

Сидить — кобзар Олександр Гамалія, що тоді був урядовцем бюро Харківського університету. Походив з юдівського роду й справжнє його прізвище було — Леві. (Світлина з 1912 року, взята в Харкові).

As a student at Kharkiv University in 1912, Yemetz (standing) was so taken by the kobzar tradition, that he cut his hair in the kobzar style. Seated: Kobzar Alexander Hama-liya, who was an administrator at the university (Jewish by birth, his real last name was Levy).

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Після одного з виступів у Москві, після якого в її найбільшім щоденнику "Русское Слово", Ємця вперше окликано віртуозом. В Україні, в "Історії Української Музики" Миколи Грінченка, що вийшла вже під большевицьким пануванням, його також названо віртуозом. (Світлина з 1915 року в Москві. На ній напис: "Моїм любим батькам. Василько. 14. XI. 15 р.")

After a performance in Moscow — 1915, Yemetz was first declared a virtuoso by the press. This also appeared in Nicholas Hrinchenko's "History of Ukrainian Music" — the photograph is signed "To my beloved parents, Vassyl"

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ — ПЕРШИЙ ОРГАНІЗАТОР КАПЕЛІ

Козак-однорічник Війська Запорізького. Належав до Полку ім. Гетьмана Петра Дорошенка. При обороні Києва, в січні, 1918 року, був козаком Бойового Куріння Військового Міністерства УНР, до якого добровільно вступив, залишивши вчителювання в Сосницькій дівочій гімназії.

Yemetz, during his first year as a soldier in the Zaporizhian Army. He was a member of the regiment named after Hetman Petro Doroshenko. During the defense of Kiev in January 1918, he was a member of the War Ministry of the Ukrainian National Republic — taking leave of his teaching job at Sosnytsky Girls High School.

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Козак-однорічник новітнього Війська Запорізького. Належав до Полку ім. Гетьмана Петра Дорошенка. (Світлина з 1919 року, з часу його концертових мандрівок з Українським Військом. Виступав він для нього по театрах, народніх школах, стодолах, станціях, цукроварнях, у "чистому полі" або й на козацькому возі, при "битій дорозі"...).

This photo from 1919, shows Yemetz during his concert tour with the Ukrainian Army. He performed in theaters, schools, barns, mills, barracks in the "open country" or in soldier's wagons "on the beaten roads", in the kobzar tradition.

ШКОЛА ГРИ НА БАНДУРІ ВАСИЛЯ ЄМЦЯ В ПРАЗІ.

Між учнями кілька кубанських Козаків, одна Козачка з Кубані (сидить перша зліва) і дві Чешки. (Василь Ємець сидить четвертий справа). З цих кращих учнів і була організована його Друга Капеля Кобзарів. (Світлина з 1923 року).

The School of Bandura in Prague directed by Vasyl Yemetz — 1923. Among the students were some Kuban kozaks and two Czech women (Yemetz is seated second row, fourth from the right) The best students of the group formed the core of his Second Kobzar Capella.

ДРУГА КАПЕЛЯ БАНДУРИСТІВ.

Організована в 1924 році, на Чехо-Словаччині, в Празі. Сидить перший справа в середнім ряді — Михайло Теліга, кубанський Козак; в тім же ряді, в середині, й основоположник і диригент — Василь Ємець; поруч з ним — студентка медицини, що грава першу партію. (Світлина взята в Празі, після першого виступу в 1925 році).

Second Capella of Bandurists — Organized in 1924 in Prague, Czechoslovakia. Seated in the center — Vasyl Yemetz, founder and director. Seated beside him, a Czech woman — a medical student who played first part. Photo taken after their first performance in Prague, 1925.

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Із часів виступів у Бельгії для Українців, Валлонів та Флямандців. (Світлина з 1927 року. Вилозичена з альбому Йосипа Кочана).

Yemetz during his concert tour of Belgium in 1927

ВАСИЛЬ СМЕЦЬ

Після концерту в Міннесотському університеті. Світлина знята спеціальним університетським світливцем. Багато змарнував часу, щоб схопити позиції пальців, під час гри. (Світлина з 1937 року).

After a concert at the University of Minnesota. Photo taken by a professional photographer who spent hours trying to grasp the positioning of his fingers in motion.

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

З першою експериментальною бандурою, яку закінчив робити в 1945 році та яка мала 36 приструнків і 14 бунтів (басів), а разом — 50 струн. Це на цій бандурі, десь у початках 1946 року, вперше заграв "Місячну сонату" (Ададжіо) Бетовена, але без бунтових октавних струн, яких не було. Перевіривши тією бандурою можність грати класичну музику, хопився праці над плянами її конструкцією бандур із більшою кількістю струн, щоб повна бунтова хроматична скала мала ще й повну хроматичну октавну скалю. Це тому на пізніше роблених бандурах додавав ще 12 і більше струн та врешті зупинився над доданням 12 струн і на останній власноручно від початку й до кінця зробленій бандурі, що має 62 струни, притинив дальші експерименти. (Світлина з 1945 року).

Yemetz with his first experimental bandura in 1945. It had 36 prystrunki and 14 bass — 50 strings in all.. It was on this bandura that in 1946 he played Beethoven's "Moonlight Sonata", showing that classical music could be played on the bandura. He determined to make a bandura with more bass strings to increase the chromatic scale. This is why bandura made later had 12 or more strings added. The last bandura he made had 62 strings and was the last of his experiments.

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Серед бандур. Перша зліва — остання з бандур, що й власноручно зробив він від початку й до кінця включно до розмалювання й лякування, за його плянами та на яку грає й тепер. Була скінчена в 1952 році. Більшість інших бандур мають роблені ним лише спідняки, бо верхняки (дейки) робили фахові майстри музичних інструментів Голливуду та Льос Анджелесу (деякі й по два рази), що бракували пляни Ємця й бандури тріскали. Перша бандура справа (затъмарена) — праці київського майстра бандур Антонія Паплинського з 1911 року, з якою Ємець виїхав на чужину. Це була вже його друга бандура. (Світлина з 1955 року з вітальні Ємців; світлив д-р Омелян Тарнавський).

Among his banduras — the first from the left was the last bandura which he made in 1952 completely by hand, from start to finish. The first bandura from the right was Yemetz's second bandura made in 1911 by Kievan bandura builder Antonio Paplynsky

**ЗАПОРІЗЬКІ НАЩАДКИ — КОЗАКИ-БАНДУРНИКИ
КУБАНСЬКО-ЧОРНОМОРСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА**

На світлині — учні Василя Ємця. Сидить у другім ряді третій зліва. Перший зліва, у тому ж ряді, — найкращий його учень, Антін Чорний, пізніший полковник Козацького Війська, що виступав і на чужині. (Світлина з 1913 року, взята в місті Катеринодарі).

Zaporizhian Descendants — Kozak Bandurists of the Kuban-Black Kozak Army.. Pictured: Students of Vasyl Yemetz, who is seated in the second row, third from left. First from left, in the last row, his most accomplished student Antin Chorny, who later became a Colonel in the Kozak Army. He performed often in Ukraine and later abroad. (Photographed in 1913 in Katerynohrad)

ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ

Козак-однорічник новітнього Війська Запорізького. Родом зі Слобідського Козацтва. В одязі запорізьких нащадків — Кубансько-Чорноморських Козаків.

In the dress of Zaporizhian descendants — the Kuban-Black Sea Kozaks. A soldier in the modern Zaporizhian Army, Yemetz was by birth a Slobidsky Kozak.

ЗАПОРІЗЬКІ НАЩАДКИ — КОЗАКИ-БАНДУРНИКИ КУБАНСЬКО-ЧОРНОМОРСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА

В середині світлини сидить Микола Богуславський — "Бандурний Батько", як окликали його Козаки. Це, далі, був великий меценат кобзарського мистецтва, що за власні гроші купував бандури біднішим козацьким юнакам. Загинув у большевицькій в'язниці. Другий, зліва, що сидить у долі, це Михайло Теліга — пізніший член Капелі Бандурістів, що була зорганізована за Гетьманщини. В середнім ряді, перший справа, сидить Федір Діброва, що пізніше, за Гетьманщини, також був членом Першої Капелі Кобзарів Василя Ємця. На світлині, це вже учні учні Василя Ємця. Її оригінал, за присутності кубанських Козаків-бандурників, що для тієї оказії зібрались в його хаті, в Катеринодарі (Борзіковська вулиця, 32) — було з відповідною промовою Миколи Богуславського, урочисто ним доручено Василеві Ємцеві, з таким написом: "Ця фотографія, любий добродію Василю, свідчить, що кинуте Вами на Чорномор'ї, між нащадками Запоріжців, бандурне насіння досить добре зійшло і розцвіло". На зворотній світлині були вписані імена та прізвища тих козаків, що на ній сфотографовані та по-дані назви палаців. Цього старого запорізького слова було вживто, замість слова "станиць". (Світлина була більших розмірів і доручена в літі, 1916 року).

Zaporizhian Descendants — Kozak-Bandurists of the Kuban-Black Sea Kozak Army. Photo taken at the home of Mykola Bohuslavsky "Bandura Father" as he was called among the Kozaks (seated in the center) He was a great benefactor of the kobzar art, buying banduras for poor kozak youths with his own personal banduras. Bohuslavsky was later killed during the war.

Bohuslavsky sent the photo to Yemetz in 1916, writing that "the bandura seed sown by you (Yemetz) upon the Black sea among the descendants of the Zaporizhians, has fared well, growing and blossoming.

ВАСИЛЬ СМЕЦЬ

Із часів виступів у Франції по сальонах французької родової шляхти: графів, маркізів, князів і т.п. (Світлина з 1928 року. Вилозичена з альбому Йосипа Кочана)

Photo taken in 1928, during the time of his performances in France, in the salons of French nobility, counts, marquis and princes.

МУРУВАТИ СВІЙ ХРАМ

(Розмову ведуть письменник і бандурист Микола Литвин та музикознавець-фолкльорист Олександр Правдюк)

— У своїх творах ви піднімаєте широке коло вельми актуальних проблем сьогодення: милосердя до близького, особливо до старших, забутих рідними дітьми людей, екологія природи і враженої бацилою зневіри людської душі, відродження української мови та національної гідності. Але особливо мені, як музикознавцеві, припали до душі ваші твори, присвячені сподвижникам нашого музичного мистецтва. Це — повісті про Артема Веделя та Дениса Січинського. Нині видавництво "Радянський письменник" готує до друку повість про два останні дні життя славетного Леонтовича. Які різні творчі індивідуальності! І жили вони в різних епохах, різних середовищах, по-різному склалися їхні життєві долі. Але всіх їх об'єднують нелюдські умови життя й творчості, безпросвітні злигодні, передчасна смерть...

— Нас називають одним з наймузикальніших народів світу. Пригадаймо хоча б слова відомого німецького вченого-славіста Фрідріха Боденштедта: "Ні в якій іншій країні дерево народної поезії не дало таких величних плодів, ніде дух народу не виявився в піснях так жваво й правдиво, як в українців...". Величними плодами дерева української народної поезії були не тільки пісня та дума. Україна дала світові цілу когорту славетних композиторів, які за характером своєї творчості могли вирости лише на нашему національному ґрунті, але яких і сьогодні називають російськими композиторами: Дилецький, Березовський, Бортнянський, Ведель, Дектяревський (перейменований для зручності, мабуть, на Дехтярева) і багато-багато інших, менш відомих.

— Гнат Хоткевич згадує, як, готовуючись до археологічного з'їзду (1902 р.), він намагався створити першу в історії українського кобзарства капелю, настроював інструменти народних співців з ввідним тоном. Та кобзарі, лиш торкнувшись струн, відразу спускали струну "сі" на півтону нижче, і скільки не бився Хоткевич, так і не зміг настроїти їхні бандури на європейський лад. Лише згодом збагнув від, що прадавня українська музика, носіями якої були зібрані ним кобзарі, не мала ввідного тону. Прадавня українська музика не мала й членування на тони та півтони. Існували в ній поряд з тонами і півтонами й чвертки тону і вісімки. Це й було, мабуть, основноючиючи, чому мелодії кобзарських дум почали записувати лише від часу винайдення звукозаписувальної техніки. О. Сластіон згадує, наприклад, як мучився Микола Лисенко, записуючи від нього "на слух" козацькі думи.

— Ви кладете на музику вірші не тільки власні, а й інших поетів. Впадає в око звертання до тем, наповнених громадянським звучанням, гострих, злободенних. Щодо цього ви разом з братом Василем, по суті, започаткували новий напрямок у розвитку кобзарського мистецтва, і хоч він продовжує давні традиції, коли кобзарі були глашатаями правди, що запальним словом кликали боротись проти соціального й національного гноблення, його вістря спрямоване не в минуле, а на проблеми сучасного нашого життя. Що нового з'явилося у вашому репертуарі після пам'ятного концерту "Кобзарська дума" в Палаці "Україна", де

звучали такі ваші пісні: "Там у степу" (слова Василя Симоненка), "Пісня Богдана Хмельницького" (слова Степана Руданського), "Україні" (слова Миколи Удови-ченка), "Я не пишаюсь тим, що українець" (слова Станіслава Чернілевського), "Яничари" (слова Бориса Мозолевського)?

— Кобзарі минулого були, як правило, і композиторами, і поетами. Хлопця, який мав чудовий голос і музичний слух та пам'ять, але не мав хисту до композиції, панотець не брав в учні. Бо, як пише П. Житецький у книзі "Мисли о народных малорусских думах", кобзарями-бандуристами були "козаки, що по старості чи з інших причин не володіли зброяєю і входили до складу полкової "музики". Вони розважали своїм мистецтвом козаків у перервах між боями, а по завершенні походу розносили славу про геройів по всій Україні". "Розносити славу", себто виконувати власні пісні та думи перед музикальним і освіченим народом могли тільки справжні, всебічно обдаровані митці.

Ці кобзарі пізніше, коли Січі не стало, стали панотцями, себто викладачами власних музичних шкіл. Панотець навчав свого учня не всієї думи, як ми робимо тепер, а лише основних її поспівок. Учневі кобзарська рада давала "візвілок", тобто право співати людям, лише тоді, коли він з цих окремих поспівок міг створити власний цільний музичний образ.

І все ж творчий кобзарський дух у XVIII ст. майже зовсім занепав. Не зафіковано жодної думи, створеної кобзарями впродовж цього періоду! Лишень після революції 1905 та 1917 років кобзареві знову почали складати власні думи.

Тепер у нас знову революція. Йде, хоч і безкровна, але, як писав Симоненко, "люта битва" за майбутнє України — душі наших, так безсороно обкрадених у найсвітішому дітей. І ми з братом не можемо стояти осторонь цієї битви. На сучасному мелодійно-поетичному матеріалі намагаємося творити такі пісні, які б давали "головам слухаючим" не лише естетичне вдоволення, а й певні політичні знання.

— Ви вважаєте себе бандуристом чи кобзарем? У наш час будь-хто, ледве володіючи інструментом, причому навіть не бандурою, вважає себе кобзарем. Чи можна назвати кобзарями, скажімо, виконавців на домроподібному інструменті з чотирма струнами, у відродження якого багато зусиль доклали І. Скляр, В. Зуляк, А. Прокопенко, Ю. Яценко і який назвали "кобзою"? Якщо так, то й гітаристів з ансамблю "Кобза" доведеться назвати кобзарями.

Очевидно, слід розрізняти питання про назву інструмента, який може мати дуже давнє походження і конструкцію його, яка теж не тупцює на місці й має свою історію найрізноманітніших удосконалень, пристосовуючись у певних історичних умовах до різних інструментів. Прабабцею сучасної бандури була кобза, однак назва ця стосувалася не тільки зображеній козака Мамая з домроподібним інструментом в руках, а й волинки (дуди), ліри, цимбал.

Та коли з'явилися на тому стародавньому Мамаєвому інструменті приструнки й він почав уподібнюватися до сучасного вигляду бандури, стара назва перейшла на новоутворений інструмент, хоч цей інструмент був уже не кобзою, а бандурою.

— Я не зовсім з вами згоджен в тому, що "стара назва кобзи перейшла на новоутворений інструмент, хоч цей інструмент вже був не кобзою, а бандурою". Як на мене, то ці два інструменти мирно співіснують п'ять, а то й шість століть. Коли трьохстрункий інструмент під назвою "кобза" простежується в слов'янських

і неслов'янських пам'ятках до 1250 року, та бандура, як стверджує "Encyklopedia Powszechna" (1860) "була широко вживана козаками на Україні, звідти перейшла до Польщі і на Русь (Галичину). Найімовірніше, кобза, на відміну від бандури, була похідним інструментом, і на ній кобзарі (на Січі вони називалися бандуристами) пригравали в поході до пісні, а під час відпочинку до танцю.

Ой далеко чути козака Ворла, що їде з кобзиною.

На кобзоньці грає, ще краще співає,

То ж бо його ненька, та його старенька

Із жалю омліває...

На бандурі ж, технічно складнішому і важчому інструменті народні співці виконували церковні гимни, псальми і козацькі думи-плачі.

Прийшов пан Палій додому та й сів у каметі,

На бандурі вигриває: "Лихо жити в світі!"

Той, душу заклавши, свиту, бач, гаптує,

А той по Сибіру, мов у лузі дубує...

Зі знищеннем Запорізької Січі кобза зовсім вийшла з вжитку (не треба було ходити в походи), її повністю замінила багатострунна бандура. Але чомусь, як стверджує П. Житецький, виконавці козацьких дум тепер називали себе не бандуристами, а кобзарями.

Отже, кобзар це той, що співав, акомпануючи собі на бандурі, давні козацькі думи. Я знаю кілька дум, отже, формально я кобзар. Хоч після виходу в світ Шевченкового "Кобзаря" це слово стало означати не просто виконавця на даному інструменті, а виразника найзаповітніших мрій та сподівань народу. А тому, щоб не було різночитання, треба ввести на державному рівні звання "народний кобзар України" і щоб це звання давалося кращим з кращих бандуристів.

— Я без сумніву назву кобзарями Федора Кушнерика, Павла Носача, Єгора Мовчана, Євгена Адамцевича. Сучасне ж покоління музикантів і чоловічої, і жіночої статті, вихованих в музичних училищах та консерваторіях, волів би називати бандуристами й бандуристками, а не кобзарями й кобзарками.

— І матимете рацію. Бо наші музичні училища та консерваторії готують не кобзарів, а виконавців на бандурі. Я, щоб навчитися грati й співати думи, перевівся з київського музичного училища (мій викладач Андрій Омельченко не знов тоді жодної думи, натомість майстерно виконував популярний романс "На заре ты меня не буди") до училища тернопільського до кляси Антоніни Голуб. Це вона навчила мене співати думи й відрізняти кобзарський репертуар від "виконавського".

— Значно зросі останнім часом інтерес до бандури та кобзарського мистецтва. І професійні, і самодіяльні композитори складають не лише пісні та інструментальні твори для бандури, а й думи. У вашому ж репертуарі немає жодної власної думи.

— Чому немає? Я поклав на музику текст історичної думи про вдову Сірчиху. Мрію ще створити думу про голодомор тридцять третього і на цьому поставити крапку. Не можна сучасному поетові писати "під Котляревського". Він виглядатиме смішним і штучним. Треба виключно з будівельного матеріалу своєї епохи мурувати свій храм.

— Як до працівника журналу "Україна" таке запитання. Свого часу у вашому тижневику була надрукована стаття Івана Малковича "Гей, хто в лісі,

озовися", в якій промайнула згадка про 250 кобзарів та лірників, які віхались буцімто на з'їзд, були завезені до глибокого яру і розстріляні там. Як ви ставитесь до ймовірності цього факту.

— Про це мені розповідали небіжчики Адамцевич та Маркевич. Нещодавно, будучи в Харкові, чув я схвильовану розповідь про цю сумну подію від кобзаря Анатолія Парфиненка. Хочу про цей жахливий злочин сталінщини написати нарис. Але треба мати доступ до архівів НКВД, тільки ж хто його мені, навіть членові двох Спілок — письменників і журналістів — дасть?

Нарешті, останнє. Як вам видаються перспективи розвитку кобзарської справи? Вже відкрилася Перша кобзарська школа, в якій навчаються 24 юнаки, що повинно певною мірою загальмувати процес фемінізації мистецтва гри на бандурі.

Вже по українському телебаченню прозвучав заклик допомогти школі в комплетуванні літератури з питань історії та теорії кобзарства, репертуару для юних бандуристів. Вже відкрито Музей кобзарства, який регулярно влаштовує свята кобзарського мистецтва. Які невідкладні питання стоять на черзі?

— 7 жовтня 1989 року відкрили ми й Другу кобзарську школу в Переяславі-Хмельницькому. На черзі — третя в Харкові та четверта у Львові. Школи, окрім усього іншого, відрізняються від музичних ще й тим, що в них навчатимуться тільки хлопчики і юнаки. На територію Запорізької Січі під страхом смерті ніколи не ступала жіноча нога і жінка ніколи не брала бандури до рук. Філарет Колесса під час своєї відомої експедиції записав на фонограф одну жінку-кобзарку, але вона не грава на бандурі. Жінки масово приолучилися до цього суто чоловічого інструменту вже в радянський час і це, на мою думку, сприяло у великій мірі занепаду кобзарства. Жіночі голоси, жіноче ліричне, камарне начало чуже козацькому інструментові, що народився не в затишку селянської світлиці, а в ввітряжних походах. Недаремно ж в думах бандура називається "подорожньою"!

Стрітівська кобзарська школа стала на чолі відродження українського кобзарства. які в неї нині проблеми? Бракує житла для вчителів, фортепіяно, звукозаписувальної та відтворювальної техніки. Бракує й методичної літератури, адже програми музичних шкіл для навчальних закладів такого профілю не годяться.

Та попри все школа живе не лише нинішнім, а й завтрашнім днем. Її організатори (Український фонд культури, кобзарська громада) роблять все від них залежне, щоб в тій же Стрітівці відкрити дворічний технікум кобзарського мистецтва. Щоб випускники школи мали можливість і після армії удосконалюватися в грі на бандурі. Не за горами й професійна Спілка кобзарів України.

Дійшла до наших днів чарівна легенда про зруйнування Запорізької Січі. Не всі козаки здалися на милість генерала Текелії, не всі розбіглися по зимівниках чи втекли за Дунай. Кращі з кращих, характерники, спопелили себе у вогні і разом з димом знялися в небо з тим, щоб знову, як співається в козацькій пісні, "у віщу годину" спуститися з піднебесся на рідну землю й оборонити її.

Так хочеться вірити, що ця "віща година" пробила. І вихованці кобзарських шкіл, кобзаренки, як їх з любов'ю називають люди, виростуть і стануть для нашого народу тими козаками-характерниками з давньої легенди. Стануть євшан-зіллям для мільйонів обкрадених і обдурених сталінсько-брежнєвсько-сусловською злочинною демагогією земляків наших.

КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ЮВІЛЕЙНИЙ ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ РІК

Важко перерахувати всі заходи, які так чи інакше були пов'язані зі святкуванням 175-річчя з дня народження Т. Шевченка, музі якого український народ зобов'язаний пробудженням почуття власної гідності, поваги до свого слова, своєї історії та мистецтва. Це і неповторний концерт лавреата Шевченківської премії Неоніли Крюкової у супроводі Державної капелі бандуристів УРСР (програма складалася з творів Шевченка і присвячених йому), це і відзначення в будинку художника 100-річчя З дня народження майстра бандур О. Уорнієвського (1889-1988) де звучало багато пісень на слова поета. Це і благодійний концерт "Кобзарська дума" в палаці "Україна" в Києві, і преше Республіканське свято кобзарського мистецтва в Каневі, присвячене ювілею поета.

Цим заходам передували проведені восени минулого року збори народних співців, на яких під егідою Українського фонду культури створено товариство кобзарів, а також Республіканське свято кобзарського мистецтва, присвячене 150-річчя з дня народження Остапа Вересая, яке відбулося в Сокиринцях на Чернігівщині, вшанування найстаріших сучасних бандуристів Г. Ткаченка (90 років) та С. Гnilokvasa (85 років), відкриття в Переяславі-Хмельницькому першого музею кобзарства, а в с. Стрітівці на Київщині — першої кобзарської школи, де будуть навчатися 24 хлопчики.

Все це вияв уваги до кобзарського мистецтва і з боку Міністерства культури, і Музичного товариства України, і Українського фонду культури, розуміння його значення в процесі відродження і утвердження рідної мови, національних джерел музичної культури, пошуків ефективних засобів впливу на молодь.

Які ж особливості розвитку українського кобзарства на сучасному етапі? Передусім слід відзначити, що він іде у двох напрямках: з одного боку, як колективний спрів в капелях і ансамблях бандуристів, переважно жіночого складу, з другого, як сольове виконання у супроводі бандури, ліри і особливої конструкції інструменту, який носить старовинну назву "кобза".¹

В наш час бандуристів порівняно небагато. При всій розмаїтості індивідуальних творчих нахилів, власних почерків більшість з них тяжіє до усталених традицій кобзарського співу (П. Супрун, А. Бобир, А. Нещотний, П. Гnilokvas, А. Парфиненко, А. Гриштопа, Орест, Тарас та Михайло Барани, О. Чуприна, Г. Тниченко та ін.). Вони вбачають у своїй концертно-виконавській діяльності важливу місію приолучення слухача до кращих зразків народного епосу, класичної спадщини минулого. Визначним представником цього напряму в сучасному

1. Домброподібний інструмент, у відродженні якого значні заслуги належать майстрям І. Склярові, П. Іванову, В. Зулякові та ін. Його введено в художню практику не лише як оркестровий інструмент, але й як сольовий. Ними добре володіють О. Марцінковський, Ю. Яценко та ін.

кобзарському мистецтві є П. Супрун з його експресивною, водночас сповненою внутрішньої гідності манерою співу, стриманим, але виразним супроводом, гарного тембру голосом, прекрасною дикцією, вмінням глибоко перейнятися образним змістом виконуваних ним історичних та ліричних пісень й донести їх слухачеві ніби зримо відчутими. Особливо хвилююче звучать в його виконанні пісні "Віє вітер, віє буйний" та "Ой Морозе, Морозенку".

Таким же дотриманням клясичних традицій відзначається спів бандуристів А. Бобиря і С. Гнилокваса, хоч перший з них тяжіє до епічно-історичної тематики ("Ой крикнула лебідонька", "Ой крикнув Гонта, гей", "Дума про орла", а другий — до гумористичної, жартівливої ("Бузина", "Сіла сім'я обідати"). Особливим успіхом користуються обоє, коли співають дуетом пісні "Про Спруна", "Забудь мене" (сл. Пачовського).

До речі, дуети з бандуристів складаються нині значно активніше частіше, ніж раніше. Вже зарекомендували себе злагодженістю в співі й грі та зі смаком підібраним репертуаром такі дуети, як подружжя Марії та Йосипа Яницьких, Олега і Тараса Баранів, братів Миколи та Василя Литвинів. Останній дуєт відзначається якоюсь особливою злитістю голосів, "почуттям ліктя", силою вкладеної пристрасті, актуальністю тематики. Такі у виконанні цього дуету "Гей, браття, козаки" (слова Степана Руданського, музика М. Литвина), "Там у степу" (музика М. Литвина на вірші В. Симоненка та ін.).

Микола та Василь Литвини започатковують по суті новий напрямок в сучасному кобзарському мистецтві.² Разом з іншими представниками молодшої генерації бандуристів — Василем Нечепою, Йосипом Яницьким, Остапом Стаківим, Віктором Лісоволом вони прагнуть знайти шляхи до серця сучасного слухача не лише у зверненні до клясичного репертуару минулого, до апробованих у своїх піснях власний погляд на потреби суспільства, наблизити свою музу до гострих, пекучих проблем сучасності, зокрема таких, як мовна ситуація в республіці, екологія навколишнього середовища, повага до національних цінностей культури минулого, критика явищ застійного періоду, репресій часів сталінщини і т. ін. Можливо, не в усьому ці спроби витримують іспит на художню досконалість, викінченість мистецьких засобів, з допомогою яких втілюється той чи інший задум, та чи інша ідея, однак не можна не вітати названих вище представників нової хвилі в кобзарстві за їх цілеспрямоване й тверде переконання — тримати руку на пульсі сучасного життя, співпереживати з усім народом у його прагненні усвідомити найважливіші зримі риси передбудови.

Нове можна бачити в тому, як Василь Нечепа, виконуючи славнозвісну "Зійшов місяць, зійшов ясний" на слова М. Максимовича "пересипає" спів однієї пісні прозовими відступами — невеличкими квінтесенціями з легенд, переказів, документальних розповідей про смерть і поховання великого сина України

2. Розуміємо умовністю застосування найменування "кобзар" до більшості сучасних співців, що супроводжують свій спів грою на бандурі. Правильніше називати їх бандуристами, не отото зважаючи з традиційним уявленням про дореволюційного кобзаря-сліпця, що пройшов трирічну чи п'ятирічну науку в панотця, витримав так званий "егзамен" перед цеховим братством, влаштував братчикам "візвілку", "одклінницину" й, здобувши право на самостійне мандрування, співав і грав у визначеному для нього територіальному осередку.

Тараса Шевченка, а потім ніби зовсім несподівано, а насправді дуже виправдано звучать в його виконанні "Ти чуєш, як шумить Дніпро" (муз. А. Пашкевича на вірші Процька) і зі справжнім болем виспівана "На Чорнобиль журавлі летіли" (муз. О. Білаша, сл. Д. Павличка).

Нове відчуваємо в тому, як в устах бандуриста Віктора Лісовола оживає завдяки створеній ним музиці історична подія давно минулого — Берестецька битва 1651 р., в якій козацьке військо із-за зради хана зазнало поразки, але виявило при цьому мужність, самопожертовність справжніх захисників Вітчизни, або в устах бандуриста Йосипа Яницького у створеній ним музиці на вірші М. Масла звучить ніби наново осмислений мотив ставлення вмираючого кобзаря до своєї посестри-бандури, оспівування проростання з неї клена, що видзвонює своїми листочками славу козацькій доблесті.

Амплітуда пошуків у кобзарському мистецтві широка. Це й виготовлення інструменту, подібного до Вересаєвої бандури й відтворення на ньому в концертному виконанні пісень і танців з репертуару славнозвісного українського барда. Це й копіювання виконавської манери співу ветерана-бандуриста Григорія Ткаченка його учнями й відтворення дум і пісень в спокійно-неквапливій, ніби зовсім безпристрасній манері оповідача, коли порівняно молоді виконавці намагаються співати притишеним, переривчастим голосом, ніби уникаючи будь-яких емоцій, пристрастей й переносячи слухача у вищі відсторонені від людського буття сфери. Це й пошуки озвучення бандуристом Миколою Литвином публістичних віршів наших сучасників чітко окресленими наспівами, які легко запам'ятаються, будячи музичне світовідчуття. Завдяки його музиці і його пристрасному виконанню стали відомими широкому загалу такі твори як "Україні" В. Удовиченка, "Я не пишаюсь тим, що українець" С. Чернілевського.

Кого не схвилювали виспівані з внутрішнім трепетом, справжнім болем й запальним темперементом та усвідомленням кожного слова такі рядки:

Я не пишаюсь тим, що українець.
Це не звання, я народився ним.
Ім'я народу — це не вітамінець,
Що так потрібен хворим і дрібним.
Ім'я народу — не для втіхи, чванства
І в пісні українського села
Не тільки славні подвиги гетьманства
Але труди серпа і чересла...

Чи не перегукуються вони з словами, сказаними Б. Олійником на мітингу-концерті біля пам'ятника Т. Шевченкові в Києві 22 травня, в день завершення Всесоюзного Шевченківського свята літератури і мистецтва "В сім'ї вольній, новій": "Ми не гурт населення, а народ. Шевченко не дав нам забути, що ми українці — і вже цим він безсмертний".

Коли слухаєш Миколу Литвина, проникаєшся вірою у виняткову силу впливу слова, покладеного на музику, виголошеного не для зовнішнього ефекту, а з глибокою пристрасністю й переконанням. Мабуть, такими були ті носії народних ідеалів, що, побувавши в полоні ворога, поверталися на Батьківщину осліпленими й брали на озброєння замість рушниці й шаблі закличне слово і спів у супроводі бандури:

Не ганьбив дорогу твою мову —
І на продаж не тяг у світи,

Все ж нелегко з тобою розмову,
Україно, сьогодні вести.
Я не знаю, чому твоя доля,
Мов черниця блука між хрестів,
Хоч на щедрості славного поля
Ти плекала і жито і спів...

”Яничари” (слова Бориса Мозолевського, музика М. Литвина) виконуються не лише автором, але й засвоюються іншими бандуристами. В благодійному концерті ”Кобзарська дума” останній твір був виконаний з великим успіхом бандуристом зі Львова Остапом Стаківим — а це ознака того, що поетичному й музичному слову Миколи Литвина вже тісно в авторському виконанні й вони прагнуть осягнути ширші простори.

Остап Стаків — виконавець з величезними потенціяльними можливостями і співака, й інструменталіста. Він постійно в пошуках нового незаспіваного, оригінального репертуару. Прагненням до новизни зумовлене звернення його до кращих зразків пісень Січови Стрільців.

Може тому, що сучасному слухачеві такі пісні, як ”Повіяв вітер степовий”, ”Подай, дівчино, руку на прощання” майже зовсім невідомі, в концерті ”Кобзарська дума” вони були зустрінуті зі справжнім захопленням.

Окремий напрямок в сучасному мистецтві співу й гри на бандурі складають бандуристки-солістки Галина Менкуш, Людмила Посікіра, Галина Береза-Топоровська, Тетяна Лобода. Вони постійно беруть участь у кобзарських концертах, мають властивий їм ”жіночий” репертуар, який ніскільки не поступається ”чоловічому”. Чільне місце, зокрема належить Л. Посікірі з її близкуючию технікою й сильним, темброво гарним й емоційно насищеним голосом, якому однаково підвладні й ”Така її доля” на слова Шевченка, і сповнений драматизму ”Плач Ярославни” і дума ”Смерть козака-бандуриста”.

Одним із завершуючих акордів 175-річчя з дня народження Т. Шевченка стало свято кобзарського мистецтва в Каневі (травень, 1989 р.). Символічно, що відбувалося воно одночасно з Міжнародним літературним форумом ”Від серця Європи — серця України”, яке, почавшись в Празі й продовжуючись у Дніпрівсько-Дунайському круїзі, свого апогею набуло в місті поховання поета, куди після його смерті ведуть стежки всіх шанувальників геніяльного сина України. В рамках свята був проведений конкурс кобзарського мистецтва, в якому його учасники демонстрували вправність володіння голосом і інструментом, смак в доборі свого репертуару, злагодженість колективного виконавства, актуальність тематики, майстерність сольового представлення творів.

Кращі виконавські колективи й бандуристи-солісти відзначені дипломами лавреатів. Серед них: заслужена самодіяльна капеля бандуристів УРСР Струсівського будинку культури Тернопільської області, зразкова дитяча капеля ”Дзвіночок” Львівського палацу піонерів та школярів, заслужена самодіяльна капеля бандуристів Полтавського міського будинку культури, народний ансамбль бандуристів ”Джерела” Мелітопольського будинку культури Запорізької області, народний ансамбль бандуристів Ялтинського педагогічного училища, народна самодіяльна капеля бандуристів з Золочева Львівської області, тріо бандуристок палацу ім. Кірова з Запоріжжя, зразкова дитяча капеля бандуристів ”Веснянка” Малинського культурно-спортивного комплексу Житомирської області, бан-

дурести А. Гриштопа, А. Парфіненко, О. Чуприна. Велика кількість колективів і окремих виконавців нагорожена грамотами-подяками (це капелі бандуристів з Дніпродзержинська, з Херсонського культосвітнього училища, дитяча капеля бандуристів музичних шкіл Чернігова, Уманського районного будинку культури Черкаської області, соліст-бандурист Дененко з Івано-Франківська, солістка-бандуристка Наталка Тиш з Чернівців та ін.

З особливим хвилюванням сприйняли тисячі учасників свята сповнену вболівання за рідну мову пісню Теодора Кукурудзи "Скажи, кобзарю" у виконанні самодіяльної капелі бандуристів з Золочева Львівської області:

Скажи, кобзарю, чи ще довго,
Чи будеш в світі жити нам.
Чи ми не вміємо навчати,
Чи не прийшов в наш дім той час?

Шевченківський ювілей підніс на новий щабель розвиток кобзарського мистецтва, розширив його кількісні і якісні параметри, зміцнив професіональну зрілість, наблизив тематику до актуальних проблем сучасності, дав змогу практичному втіленню рядові перспективних ідей, які допоможуть співу й грі на бандурі міцно утвердитися у свідомості його прихильників, зайняти належне місце серед інших видів мистецтва.

Київ

Виступ в Обері—Аргентина, з нагоди свята Емігранта.

НАСТУПАЛА ТЕМНА ХМАРА

Лежать на колінах руки — великі, натруджені, з вузлуватими венами, руки селянина-хлібороба, яким звична праця. Вони збирали колоски в голодні роки дитинства, і трудилися в часи колективізації, і захищали обличчя від кулака слідчого, який погрожував вибити будь-якою ціною в арештanta зізнання в невідомих гріхах, і мерзли на морозах далекого заслання. Та їм знайомий і найніжніший звук бандури. Торкнешся струни — загомонить ніби із самісінького серця навічно вкарбована в пам'ять і щільно переплетена з тією чи тією піснею доля твоя.

Нелегке випало життя. Семен був шостий, а всього Гнилокваси мали дванадцятеро дітей (п'ятеро вмерло ще замолоду). Землі обмаль. Родина часто голодувала. А коли 1918 року померла мати, то стало ѹ зовсім скрутно...

Наступає чорна хмара.
Сестра з братом розмовляє:
— Ої, брате мій, соколеньку,
Прийми мене на зимоньку.
— Сестро моя, перепілко.
Як у тебе дітей стілько.
— Буду, брате, догоджати,
Дітей з хати виряджати.
— Ідіть, діти, ідіть з хати,
Буде дядько обідати сідати.

— Скільки разів, було, крутишся біля чиєїсь хати, — пригадує Семен Гнилоквас, — може, винесуть окраєць хліба, або покличуть обідати. Дивишся: сусідські діти ѹ одягнуті, ѹ доглянуті — і слізоза на очі навертається... Одваримо ото картоплі в кожушках та ѹ ласуємо.

Сливають роки в пам'яті. Церковно-парафіяльна, потім двоклясова школа. У двадцятому комітет незаможників післав учитися до вчительської семінарії. Тоді ж записався ѹ студієцем у театрі імені Івана Франка, який переїхав до Черкас. Згодом навчався в Музично-драматичному інституті імені Миколи Лисенка. Голос був добрячий, здібності — неабиякі. Співав у хорі оперного, виступав у виставах селянського театру, а потім, маючи нахили до гумору, перейшов до естрадного колективу. Все давалося легко, без натуги; та випадкова зустріч із сліпцями, які грали ѹ співали на базарі, вмить повернула життя в інше річище. Відтоді прикипіло серце до бандури, з якою ніби ѹ народився. І виконавця запрошують до капелі бандуристів, що її очолював Микола Михайлов. Скільки довелося мандрувати по країні, виступати в селах і містах, на полі та в цеху!

Та от війна. Хворий на астму, ѹ тому звільнений від служби в армії, він стає артистом військового ансамблю. Але в Прилуках уся їхня група потрапила в оточення, ѹ Семен змушений був вертатись до Києва, щоб скуштувати "вільного ѹ незалежного" життя, насаджуваного окупантами. За наклепницьким доносом його арештовують. Він перебуває у в'язниці, яка міститься на вулиці Короленка. А коли перед наступом радянських військ фашисти почали знищувати арештан-

тів, бандуристові справді-таки поталанило: він дивом уник розстрілу. Якось увечері (із шістьох в камері він залишився один очікувати, що от-от прийдуть і по нього) знанацька пролунав голос парубка в поліцейській формі:

— Семене, це ви?

— А ти хто ж?

— А не пригадуєте, як ви приходили до нашої школи на вулиці Кравченка й грали на бандурі?

З'ясувалося: юнака як фольксдойча мобілізували служити в поліції.

— Семене, вас розстріляють!

— А ти придумай щось...

І хлопчина знайшов таки вихід. Довго переконував він свого начальника, що Гнилокваса посадили безпідставно, що він потерпав ще за більшовиків. І той врешті-решт вичавив із себе: давай...

Вивели мене, пригадує далі Семен, за браму, а ноги не йдуть. Ледве причвалав додому. В хаті — жодної душі. Сусіди не впізнають, бо так заріс — борода аж на грудях. Коли це приходять дружина із сином... Дивляться насторожено. А потім як скрикне дитина "тату!" — і мерщій меі на шию.

Наступного дня прийшли поліцай: всі мають негайно залишити місто. Кажу: "Ти, жінко, бери сина і йди, а мені наготуй трохи харчу, я в підвалі сховаюся..."

Після звільнення Києва знову взявся за бандуру. Послухали мене, дозволили вернутися до улюбленої справи.

І став Семен грати у військовому ансамблі при сороковій армії. Щоправда, не довго тут виступав. Дошкаляла ядуха, яка ще більше давалася взнаки після ув'язнення. Влаштувався на роботу до Київської філармонії.

І от — 1948-й рік. За доносом звинувачують бандуриста в неблагонадійності. І треба ж було так статись, що знову кинули до тієї самої камери, в якій сидів за фашистської окупації? Карали невідомо за віщо: за те, що виконував козацькі й гайдамацькі пісні, що розмовляв по-українськи, що одягав вишиванку. Часи були такі, що лише за це звинувачували в націоналізмі й давали строк за 58-ю статтею.

Зберігся лист Семена Гнилокваса з Лук'янівської в'язниці з 9 вересня 1948 року: "Любі мої голуб'ята, бідні мої сироти безтаканні, Нюрочко та Алюсику! Як ви там поживаєте, що їсте, коли знаю, що у вас немає копійки за душою? Коли б ви бачили, як я змарнів і посивів, — уявити собі не можете. А ще гірше мене гнітить те, що від вас два тижні не було нічого; не так мені передача мила, як той листочок, що на ньому записуєте передачу; я візьму його в руки і обіллю гіркими слізами, притисну до серця. А от 8.IX отримав вісточку, тобто передачу, і звеселів, побачивши почерк любого синочка. Я тебе, Нюрочко, прошу, хоча й знаю, які твої пожитки, то, якомога, в неділю принеси мені дві картоплини в кожушках, хліба, тютюну, і я буду радий, що матиму хоч такий зв'язок із вами, мої незабутні сироти... Про свою долю ще нічого не відаю, мою справу надіслали до Москви; що буде — Бог його знає; сиджу і жду страшної кари; сиджу, мої голуб'ята, зовсім безнечинно... Прости мені, Нюрочко, за все, що я тобі причинив у житті. Молись Богові за мене, може, мені буде легше на серці..."

"Особое совещание" визнало поблажливий строк — десять років. Та його, як хворого, направили до інвалідного табору на околиці станції Рузаєвки, що в Мордовії. Від виснажливої праці на лісозаготівлі був звільнений через недугу,

його стали використовувати в КВЧ ("культурно-виховна частина"). Готовав концерти для зеків, виступав як співак і бандурист, створив невелику капелю, де були переважно вихідці із західноукраїнських областей, що грали на власноручно змайстрованих бандурах.

За такі волелюбні (та ж і зовсім безневинні!) пісні як "Дивлюсь я на небо", або "Сижу за решеткою в темнице сырой" доводилось вислуховувати незаслужені образи й приниження.

— Ці пісні для "благородних", а ти ж — націоналіст, фашист і казна-що...

Дивна річ, забороняли співати й революційних пісень часів каторги й заслання: "Эх ты доля, моя доля", "Дзинь-бом, дзинь-бом, слышно там идут", але дозволяли чомусь виконувати "Повернувся я з Сибіру", "Тяжко, важко в світі жити" на Шевченкові слова тощо.

Лише 1955 року, коли М. Хрущов підписав указ про помилування репресованих під час культу особи Сталіна, Семена звільнили з-під варти.

— Що було, голубе, то минуло, — каже, усміхаючись, Семен Гнилоквас. — Та, часом, як насниться табір, то й кине в дрож і обіллє холодним потом. Скільки довелось мені побачити й пережити на віку такого, що не приведи, Господи, нікому...

Нещодавно в Українському Товаристві охорони пам'яток історії та культури урочисто відзначили 85-річний ювілей кобзаря.

Та чи ж зітруться в пам'яті суворі сторінки життя, які складалися в гестапівських, сталінських катівнях?

Він досі не втратив пам'яті, охоче розповідає про своє життя-буття й добре співає. В його репертуарі багато й загальновідомих пісень, і творів рідкісних, незаспіваних, самобутніх; їх цупко береже його художній і життєвий досвід. Тут і сповнена драматизму й національної гідності історична картина "Суд Байди", і проникнений тонким ліризмом романс "Все заснуло, покрите журбою", і легковажний побутово-гумористичний жарт "Бузина".

Незвичайне враження справляють виконувані ним пісні спільно з народним артистом УРСР Андрієм Бобирем, де ніжність тенора на диво природно й невимушено переплітається із дзвінкістю баритона.

У виконанні цього дуєту неповторно звучать і романси на слова В. Пачовського "Забудь мене" із збереженим у пам'яті наспівом з дещо відмінними словами, порівняно з віршами поета, і сувора оповідь про славне історичне минуле в пісні "Про Супруна" та іскрометний жарт "Катерина люба сваталася до Мартина".

За плечима нелегке життя, а все ж ні тяжкі звинувачення, ні підозра, ні наклепи, та й роки, проведені за гратами, не знишили віри в добро, надії на краще, потягу до справді прекрасного, яке завжди лишається нездоланим супутником людей мужніх, відданих своєму покликанню.

Коли матеріалом про кобзарів-партизанів, учасників антифашистської боротьби, які загинули в гестапо або повернулися каліками з німецьких концтаборів (згадаємо діда Левка із щоденних нотаток Бориса Польового або кобзаря Бориса Оліфанова, про якого писала "Правда" 29.XI.1943 року) дорогу для публікації було відкрито, то всі відомості про репресії над кобзарями в часи культу перебували за гратами. Тому ці сторінки з життя кобзарів ховали за сімома печатями. А доля кожного з них складалась у відповідності зі стратегією виконавців волі "великого вождя". Не вихваляєш, не співаєш прославних гімнів

”організатору й натхненнику всіх наших перемог” — отже, неблагонадійний; коли не ворог, то агент імперіалізму, буржуазний націоналіст... Були, звичайно, й інші підстави запопадливим прибічникам ”геніяльних” вказівок вождя винищувати або тримати під постійною підозрою багатьох українських кобзарів. Адже впродовж століть ці лицарі народної думи відповідали у виступах супільно-історичним подіям, обстоювали свої громадські погляди за різних часів і різних правителів.

Життя Семена Гнилокваса не було прикrim винятком. Коли подивитися на історію кобзарства, то можна знайти цілу низку кобзарів, без будь-яких підстав змушених нидіти у в'язницях, на засланні, в концтаборах, а то й зовсім не вертати звідти.

Олександр Корнієвський — відомий не лише як бандурист, а й майстер, який виготовляв найрізноманітніші інструменти (навіть скрипку), був надзвичайно дужий, бо, просидівши десять літ у в'язницях та пробувши п'ятнадцять років на ”вільному засланні” (вертатись на Україну йому було нікуди — гітлерівці спалили його хату разом із дружиною й двома дітьми, як і всю Королівку, а найстарша дочка померла з голоду під час блокади в Ленінграді) прожив нелегке, але невисипуше життя, яке обірвалось на 99 році (1988).

Федір Жарко майже шість років перебував в Іркутській області та на Колімі. Олег Гасюк мав двадцять п'ять років ув'язнення і відбував строк в Інті Комі АРСР із 1949 року (був реабілітований 1956 року).

Нешчаслива доля судилася й бандуристові Іванові Галинському-Лопаті; він відбував дванадцять років у Медвежогорську (Карелія). Відсидів п'ятирічний строк і Никон Прудкий — відомий виконавець народних пісень на могилі Тараса Шевченка в Каневі.

Багато поневірянь випало витерпіти визначному і вдумливому педагогові, засновникові Державної зразкової капели бандуристів Української РСР Володимирові Кабачку. Він виховав цілу плеяду талановитих музикантів, згадаймо сучасних бандуристів Сергія Баштана, Анатолія Грицая, Володимира Лапшина, Андрія Маціяку, тріо у складі Тамари Поліщук, Ніни Павленко та Валентини Третякової, а також Елеонори Пилипенко-Миронюк, Валентини Пархоменко, Юлії Гамової. За життя в його справі не було довідки про ”реабілітацію” (це прийшло посмертно), тому він після даох арештів уже ні міг бути художнім керівником капелі, якою керував перед другим ув'язненням, не побачив і свого підручника гри, що вийшов уже по смерті.

Особливо великою втратою для українського кобзарства була загибель визначного майстра Гната Хоткевича. Письменник, вчений-фолклорист, виконавець, дослідник історії, теорії музичних інструментів, зокрема, й кобзи-бандури, засновник багатьох підних напрямів у її освоєнні й поширенні, композитор, організатор величного концерту кобзарів 1902 року, засновник Гуцульського театру тощо. Скільки можна було чекати від цієї людини, коли б не передчасна смерть у сталінській катівні!

Були репресовані чи зазнали переслідувань і такі кобзарі: Григорій Андрійчук, Іван Борець, Іван Бут, Борис Данилевський, Федір Дорошенко, Микола Заєць, Йосип Кашуба, Григорій Копан, Йосип Котелевець, Іван Кучугуру-Кучеренко, Тереса Лаврик, Володимир Листопад, Сак Цибульов. Ці імена, як і інші, народних співців має пам'ятати наша історія. Їхнє слово боролося з добою, коли ”тая неправда стала правдувати”...

ПІД СРІБНІ ПЕРЕЛИВИ БАНДУР

Капелі й ансамблі бандуристів України, як і численні колективи інших жанрів самодіяльного мистецтва, відповідальні за виховання художнього смаку людей. Чимало таких творчих об'єднань здобули визнання на оглядах і конкурсах, кращим присвоєно почесні звання заслужених і народних. Успіхи в їх розвитку є, і це засвідчили перший, а особливо — другий Всесоюзний фестиваль народної творчості. Та не менш помітне й відставання жанру в порівнянні з такими, як хоровий, оркестровий і хореографічний.

Значно зменшилась кількість кобзарських колективів. У деяких областях немає жодної капелі або ж працюють одиниці. Викликає тривогу низька виконавська культура багатьох бандуристів. Не буде перебільшенням сказати, що деякі колективи, котрі носять високі звання, майже не відрізняються од новостворених. Немалій загін аматорів працює хаотично, без будь-яких перспектив дальнього розвитку, ледве встигаючи забезпечити концертну програму святкового заходу.

Знайомство зі складом виконавців капель і ансамблів свідчить: молодь пасивно ставиться до участі в цих колективах. Комсомольські органи на місцях не турбуються про заалучення юнаків і дівчат до осередків бандуристів, більшість яких відчуває гостру потребу в поповненні свіжими силами. На жаль, у нас майже немає капель і ансамблів у середніх школах, училищах, технікумах і вузах. Деінде досі не створено підготовчі студії, як того вимагає положення про самодіяльні народні колективи; у більшості їх відсутня чітка система навчально-виховної роботи, керівники мало проводять заняття з теорії музики, сольфеджіо, не працюють окремо з солістами, часто новий репертуар готують "на слух". Нерідко аматори не володіють музичною грамотою, що негативно позначається на рівні виконавської культури.

У колективах не укомплектовано окремі партії, особливо чоловічі. Це також значною мірою знижує якість звучання. Капелі швидше нагадують хори загального типу, досить мало серед них — з однорідним складом, здебільшого вони мають різноманітний інструментарій: бандури перші, другі, баси; контрабаси, сопілки, скрипки; кобзи, баяни, цимбали, ударні тощо. Робота з таким колективом вимагає від керівника спеціальної підготовки і знання хорової справи, особливостей українських народних інструментів, інструментовки і диригування.

Головна причина відставання жанру полягає в недосконалості нинішньої системи підготовки бандуристів у навчальних закладах, через що за останні 15 років зникли ансамблі бандуристів, окремі виконавці, ансамблі малих форм в обласних філармоніях, за винятком київської. На очах розпадаються, зникають відомі і шановані багатьма любителями народної музики заслужені самодіяльні капелі бандуристів міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області та Малинського будинку культури на Житомирщині. В останньому закладі, до речі, створили дитячий колектив, але це не дає права пускати в непам'ять відому дорогу капелю.

На Україні обмаль дитячих гуртків бандуристів. Картина досить невтішна: навіть у столиці України, де бандуристів з освітою більше, ніж в інших містах, немає жодної дитячої капелі і всього три дорослі, з яких дві можна вважати капелями умовно, бо керівники в них — не фахівці, а учасникам бракує майстерності. Гостра нестача кваліфікованих кадрів гальмує розвиток жанру.

Настав час докорінно змінити програми навчальних закладів, підпорядкувати їх основній меті: співу у супроводі бандур — ансамблевому, хоровому, сольному. Люди люблять слухати саме таке виконання, а в наших спеціальних училищах і вузах, усіх без винятку, викладають інструментальну музику, хоч бандура — інструмент недосконалий для інструментальної музики в оркестрах і використовується в них епізодично і часто невміло. Неправильне, однобічне навчання призвело до того, що ми не маємо нині жодного керівника, який би працював з капелею бандуристів після закінчення навчального закладу. Цією справою займаються в основному хормейстери, інші музиканти — тільки не бандуристи! Випускники не підготовлені до роботи з досвідченими колективами. Більшість їх безпорадні перед капелями і тому йдуть на викладацьку роботу. Тільки найталановитіші самотужки досягають того, чим мали б оволодіти у вузі.

Лише фундаментальні знання хорових дисциплін, вокалу і гарна технічна підготовка гри на бандурі, оволодіння технікою диригування можуть дати позитивні результати, тільки за таких умов у нас будуть потрібні кобзарській справі фахівці, здатні й до диригентської, і до викладацької роботи. Для цього необхідно в навчальних плянах обов'язково передбачати години для індивідуальних занять з постановки голосу, вивчення хорових та оркестрових дисциплін — хорового диригування, хорового й оркестрового аранжування, перекладення, методики роботи з хором — як дорослим, так і дитячим.

Залучення до участі в капелях бандуристів випускників дитячих музичних шкіл відкриває величезні перспективи. Й досі ми не використовуємо цей потенціал: рамія тих, хто закінчив Дитячу музичну школу, лишається поза увагою палаців і будинків культури, а вони ж вчилися бандурного мистецтва п'ять років! Витрати на навчання неприпустимі, якщо учні потім назавжди розлучаються з музикою.

Великої шоди завдають інертність мислення, небажання керівника працювати над самовдосконаленням, застарілі методи і форми роботи з капелями й ансамблями. Настав час офіційно визначити обсяг праці й навантаження бандуристів — у музичних училищах, ДМШ та колективах художньої самодіяльності. При розробці нових навчальних плянів і положення про діяльність керівника капелі чи ансамблю необхідно врахувати: час для настроювання бандур, занять з постановки голосу; години для співу під бандуру; години для роботи з ансамблем, розспівування; час загальних репетицій.

Зокрема, для художньої самодіяльності: настроювання, регулювання бандур; роботу над репертуаром; переписку поголосників; індивідуальні й групові заняття; оркестрову та хорову загальні репетиції.

Однією з причин відставання жанру є слабка матеріальна база; колективи не забезпечені автотранспортом, що гальмує ведення систематичної концертної діяльності, шкодить популяризації кобзарства: не вистачає музичних інструментів. Нині вже слід відмовитись од соль-мажорної бандури і перейти до виготов-

влення інструментів з механізмом перестроювання тональностей. Це значно розширить технічні можливості бандури, збагатить репертуар колективів та окремих виконавців.

Лишається проблемним питання про оркестровий склад капель і ансамблів. Майже всі вони укомплектовані інструментами одного зразка — бандурою примою. А оскільки немає різновидності, збіднюються звучання. Серійний випуск оркестрових бандур повина налагодити Чернігівська фабрика музичних інструментів імені П. Постишева.

Майстри провели велику роботу у справі реконструкції й удосконаленню інструмента. Вже є дослідні зразки дитячих бандур та оркестрових — бандур прима, альт, бас, контрабас. Але, на жаль, музичні фабрики республіки десятиріччями зволікають масовий випуск зазначених інструментів.

Особливо хвилює стан справ з дитячою бандурою, адже заняття хлопчиків і дівчаток на інструментах для дорослих з надмірними вагою, обсягом та діяпазоном виробляє неправильну посадку, постановку рук, завдає шкоди їхньому здоров'ю: призводить до викривлення корпусу, розтягнення сухожиль. Відсутність механізму перестроювання тональностей негативно позначається на технічному розвитку дітей, у них зникає інтерес до навчання. Граючи на дорослом інструменті, юні бандуристи майже позбавлені можливості співати.

Міністерству місцевої промисловості слід забезпечити мсове виготовлення дитячих бандур та бандур для дорослих з механізмами перестроювання. Щоб хоч якоюсь мірою задовольнити потреби музичних шкіл, училищ, консерваторій, а також гуртків художньої самодіяльності, необхідно довести плян випуску інструментів до 300-350 штук на рік.

1-ий УКРАЇНСЬКИЙ ФЕДЕРАЛЬНИЙ ЩАДНИЧИЙ БАНК «ПЕВНІСТЬ»

Всестороння банкова обслуга

Щадіть, позичайте та полагоджуйте всі свої банкові потреби у найбільшій українській фінансовій установі

Ощадності забезпечені федеральним агентством до висоти 100 тисяч дол.

1ST SECURITY FEDERAL SAVINGS BANK

932 - 936 North Western Avenue Chicago, Illinois 60622 (312) 772-4500

2166 Plum Grove Road Rolling Meadows, Illinois 60008 (312) 991-9393

DRIVE UP CASH STATION® WALK UP
820 North Western Avenue Chicago, Illinois 60622 (312) 276-4144

ЯК БЕНТЕЖНО ГРАЄ...

— Не набридай зі своїми бандурами! Таке у світі котиться, а ти...

Що саме почула наставниця юних бандуристок од убогої душою чиновника, м'яко кажучи, уваги не варте. Але запитаємо на повен голос: невже й нині, в час революційного оновлення всього нашого суспільства, питаннями культури, духовного розвитку народу, підростаючого покоління десь "відає" (але не займається!) той, кому добряче наступив на вухо ведмідь?! В якому районі, якому віддалені од нашої магістралі те сталося? Тендітно-незалежна ентузіяства, кинувши репліку з місця, назвати адресу на наважилася...

Учасники республіканської науково-практичної конференції, які обговорювали значення кобзарського мистецтва в музично-естетичному вихованні молоді, аж посхоплювалися з місця. Загомоніла авдиторія, заболіло їй за своє... Страйвайте: за своє? Так, і за своє, але коли по найвищому рахунку — за народне. Йшлося ж — у час всезагального потягу до музики і співу — про долю найвиразніших, найнародніших інструментів: кобзи та бандури...

Про небезрідство наше, єство народу йшлося. Про духовний родовід, чим славен або ні кожен народ. У праці, культурі, побуті виражений. У традиціях, епосі, піснях. І чим краще знаємо свою історію й шануємо в ній найдостойніше, тим неперебутніші ми на Землі.

Хто з нас не пам'ятає:

Взяв би я бандуру
та й заграв що знат, —
через ту дівчину
бандуристом став...

Отака суть: аж коли всі аргументи на взаємність вичерпувались, юнак вдавався до невідмовного, того, що серце крає, душу вириває, що спроможне викликати найбільші почуття. За бандуру брався. Аби вилити душу, виспівідатись, освятитись чистотою помислів. Не вірити в істинність цього негоже.

Тарас Шевченко, найгеніяльніший народний поет, духовний наставник багатьох поколінь, усю свою творчість висловив єдиним словом — "Кобзар". Неспроста саме так іменуємо найвидатнішого співця.

Що дістаємо у спадок від попередніх поколінь? Не тільки і не стільки споруди, а чи їх руїни. Головне — єство, душу, найчастіше вилиту в епос: віршований або прозовий, об'єднаний у цикли чи роздрібнений. Різні й манери виконання: проста розповідь чи оздоблена співом, музичним супроводом, спів з акомпаньєментом або без нього, а то й піднесений речитатив.

В одних народів епос тривалий час лишається незмінним, у ньому зберігаються найтонші нюанси, в інших — постійно розвивається. У росіян в шанобі гуслярі, у бурятів — улигерші, середньоазіятів — дастанчі, які зберегли мудрість незчисленних поколінь і збагачують нею сучасників. Так, од відомого узбецького манасчі Карадаєва записано понад 500 тисяч рядків епосу "Манас".

І тільки кожен народ сам вправі оцінювати, що для нього ліпше: зберігати в недоторканності створене раніше чи вносити в скарбницю набутків щось нове. Український — критично ставиться до минувшини, відбирає з неї найприйнятніше і постійно збагачує новими перлинами те, що не вмирає.

Ми здавна найповніше виражали свої поривання в думах. У нашій вдячній пам'яті збереглись навіть деякі із створених ще в п'ятнадцятому столітті. Щонайменше чотириста років передавались з уст в уста, проте з різних причин письмово зафіксувати вдалося зовсім небагато. Але й по тих, які дістались нам у спадок, можна судити: вони в яскравій художній формі відбивали найголовніші історико-героїчні події, родинно-побутові взаємини, відтворювали почуття, думки та сподівання народних мас.

Ми пишемось нашим епосом, а точніше — крихіткою з усього пречудового, створеного народом упродовж багатьох вків. Якщо навіть крихітка така близкуча, то й уявити важко, якою була б загальна картина, аби вбереглася вся багата духовна спадщина. Павло Тичина писав: "Історія кобзарства на Україні, як і всяка історія, не являє собою чогось рівного, гладенького. Історія кобзарства переживала різні періоди свого розвитку: наростання, розквіт і занепад. А відповідно до цього весь час мінявся і самий образ кобзаря — від активного, бойового до підтоптаного нудьгою, злиднями побитого, і навпаки".

Микола Лисенко шкодував: "Величезна кількість матеріялу стародавньої поетичної народної творчості загинула без вороття через ту сумну обставину, що цією етнографічною роботою тільки відносно недавно стали займатись у нас на Україні. Якщо втрата ця така велика й помітна з убогого обсягу збірників наших кращих етнографів, то втрата мелодичного матеріялу ще більша".

Бути народним — найвищий талант. Це щастя судилося Тарасові Шевченкові, Іванові Франкові, Лесі Українці, Борисові Олійникові... Бо твори їхні не тільки високохудожні, а й революційні, перетворюючі, мобілізуючі. Бо чисто відображають думи й поривання народу, сягаючи коренів і верховіть.

Корені... Що нам відомо про них? Хіба те, як у п'ятнадцятому столітті й пізніше найобдарованіші козаки ставали співцями й музикантами, уславляли ратні подвиги побратимів. А проти коо тільки не доводилося боротись нашим предкам! Отож наші одвічні думи найбільше сповнені чуття патріотизму, волі, єдності, боротьби, ненависті до трунів, ласих на дармове.

Живе кобзарство! Дивно, чому століття тому його тимчасовий спад вважався початком кінця. Здавалось, на зміну А. Шуту, О. Вересаю, І. Кравченку-Крюковському, Ф. Гриценку-Холодному вже нікому не прийти. Хоча на той час не таким уже й складним було кобзарське ремесло: Гнат Хоткевич оволодів ним за якийсь рік. Ні, не пішло у безвість народне мистецтво.

Але й чимало завад ішле на шляху до цього народного мистецтва. В музичних училищах майбутніх бандуристів чомусь перестали навчати вокалу. Наче хтось із тих, хто "відає", не відає, що кобзарство зроду-віку — передусім спів у супроводі. Не можна більше зволікати з виготовленням бандур полегшеною типу для дітей за зразком, змайстрованим львівським ентузіастом В. Герасименком. До речі, його витвір дістав високу оцінку учасників конференції. У Львові та Чернігові бандури виготовляють з Державним знаком якості, вони користуються попитом за кордоном. Але як ішле часто можна почути нарікання бандуристок, що інструменти заважкі, їх нелегко настроювати, майстрів цієї

справи бракує навіть у більшості обласних центрів. Певно, вже слід подбати, щоб народні інструменти виготовляли не з явора, часом недосушеного, а з найліпшої верби.

Державний знак, що ставиться на виробах, від пошуків дальшої досконалості не застерігає. Хоча виготовити ладну бандуру разів у десять важче, ніж гітару, все ж мова — про народне.

З тих, хто нині творить для бандуристів, можна назвати небагато імен: М. Гвоздя, С. Баштана. Ще кого? Шкода, що науково-практична конференція з проблем розвитку кобзарського мистецтва не вельми зацікавила наших композиторів: Спілка навіть не спорядила свого представника на "довгождану, надзвичайно важливу подію", як сказав при відкритті заходу голова правління музичного товариства республіки народний артист СРСР Герой Соціалістичної Праці Д. Гнатюк. Тим більше, що для того, аби "наблизитись" до животрепетних проблем, великого труда не вимагалось: конференція відбулася в Будинку композиторів. Навряд чи достатньо було обмежитись "інформацією про роботу по створенню репертуару для капель і ансамблів бандуристів", бажано б вислухати й самих ентузіастів.

Та народне мистецтво від того не занепадає. Свіжий струмінь у нього привносять Державна ордена Трудового Червоного Прапора заслужена капеля бандуристів УРСР під орудою народного артиста республіки М. Гвоздя, народні самодіяльні капелі бандуристів Київського державного політехнічного інституту, працівників торгівлі міста Ровно, заслужена самодіяльна капеля бандуристів Струсівського сільського будинку культури Теребовлянського району Тернопільської області, зразкова капеля бандуристів "Дзвіночок" Львівського обласного будинку піонерів і школярів та багато інших.

Для розвою кобзарства в Україні робиться чимало. Приклад тому — свято народного мистецтва на батьківщині Остапа Вересая в селі Сокиринцях на Чернігівщині. Посилення державного піклування про народні таланти засвідчує і участь у роботі науково-практичної конференції відповідальних працівників Міністерства культури Української РСР.

Народне — значить невмируше.

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ЧИТАЙТЕ!
РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЖУРНАЛ «БАНДУРА»!
«БАНДУРА» — ЦЕ ЄДИНИЙ МУЗИЧНИЙ
ЖУРНАЛ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!
ТІЛЬКИ ВІД ВАС ЗАЛЕЖИТЬ ІСНУВАННЯ
ЖУРНАЛУ «БАНДУРА»!**

ОСЬ ДЕ, ЛЮДИ, НАША СЛАВА...

Діалог письменника Олеся БЕРДНИКА та кобзаря Василя ЛИТВИНА про долю кобзарства, а принаїдно — про низку інших болісних питань сьогодення та прийдешнього.

Олесь Бердник. — Василю Степановичу, оскільки ми вже давненько збиралися поговорити про долю кобзарства, то, може, час виконати обіцянє?

Василь Литвин. — Авжеж. Та хіба тільки про кобзарство? Є безліч суміжних проблем у річищі нашої теми...

О. Б. — Згода. Проте — спочатку про кобзарів. Коли я розповів деяким знайомим письменникам про цей діалог, реакція була досить химерна. Один іронічно засміявся і знизав плечима: "Кому потрібна реанімація мертвяків? Залиште старі кістки дотлівати в могилах". Інший запитав: "Яка спільність між фантастом і кобзарем? Один хоче заглянути в прийдешнє, інший — тішиться переспівом прадавніх плачів та зітхань...".

В. Л. — І багато ось таких літераторів, як ви оце згадали?

О. Б. — Не дуже багато, проте ж вони є! Чи згодні ви бодай у чомусь із такими думками?

В. Л. — Категорично проти. Кобзарі ніколи не були співцями лише минулих днів. Вони завжди — совість народу, його пророки, а отже — провісники прийдешнього. І коли звернутися до духовного змісту тих пісенних, легендарних, казкових скарбів, що їх залишили для нас прадавні творці, то, гадаю, легко знайти відповідь на запитання: чи можна вважати кобзарів, гуслярів анахронізмом, реліктами минулого...

О. Б. — І все ж, таки, дуже багато шанувальників кобзарської майстерності твердо переконані в тому, що головне у цьому ремеслі — історична дума чи пісня, плач, голосіння. Доказом цього, мовляв, є той факт, що майже кожна пісня наша починається вигуком — "ой!".

В. Л. — Залежно від того, який зміст кобзар вкладає у той вигук, "ой!" може звучати і радісно, і сумно, і героїчно, і жартівливо. Наприклад: "Ой лопнув обруч та й біля барила..." Який же тут сум чи голосіння?

О. Б. — Справді так! "Ой, дуб дуба, дуба, дуба!" або — "Ой, гоп, ти-ни-ни-ни!". Все це дуже далеко від туги.

В. Л. — Згадайте, яку роль відігравали кобзарі в українській історії. Вони ніби синтезували, узагальнювали досвід епохи, досягнень, втрат, трагедій, перемог, помилок, піднесень, переплавлювали все це на вогні серця, і... формували, так би мовити, втілення народної мрії.

О. Б. — Завжди хвілює така думка... Входить у громадське коло сліпий співець... часто покалічений, запилений, одягнутий у якусь сірячину... Забринить кобза, почується хрипкий голос... І громада стає ніби одне ціле, і зрячі йдуть за незрячим...

В. Л. — По-перше, не завжди кобзарі були сліпцями. Були й молоді, енергійні співці-козаки, учні старших кобзарів. По-друге, якщо кобзар втрачав очі в поході, в бою, в неволі, то здобував натомість око духу, око серця... І такий співець уже не належав собі, він належав долі народній. Хто може назвати бодай одне наймення лукавого зрадливого кобзаря? Не було таких, і не може бути.

О. Б. — Тоді можна зрозуміти, чому шляхетська Польща, а згодом самодержавна царська в'язниця народів та й сучасна бюрократична мафія так люто ненавиділи кобзарів... До речі, якою мірою пов'язані явища кобзарства та козацтва?

В. Л. — Якнайтісніше. Козацтво — листя, кобзарство — квіти... і все це — на єдиному стовбуру народного дерева. Як же їх розділити? Коли Січ Запорозька була зруйнована, кобзарі перевели, так би мовити, феномен козацтва у сферу духовну, психологічну...

О. Б. — Розумію вас, бо й сам так думаю. У козацтві концентрувалося все найкраще, найсміливіше, найжертовніше, що є в народі. А коли п'ятьма зруйнувалася річища, в яких ті чудові якості виявлялися реально, кобзарі почали сіяти пісенно-козацькі зерна в душу народну, в ниву грядущого дня. Концентрованим виявом того процесу був Шевченко.

В. Л. — Інколи здається, що до його колиски прийшли поклонитися (як до євангельського Христа пастухи та волхви) душі козаків, кобзарів, гречкосіїв, покриток, гетьманів... душі всіх скривдженіх, замучених, заблуканих... І всі поклали їому в колиску свої дарунки...

О. Б. — Мрії, надії, сподівання на краще прийдешнє... Це у вас чудовий образ... Справді, дух народу обдарував Тараса щедро: діапазон таланту його всеосяжний...

В. Л. — Проте поява "Кобзаря" не замінила феномена самого кобзарства. Естафета передавалася далі, Тарас посилив її, зміцнив, дав невмирущість...

О. Б. — І не лише естафету кобзарства він зміцнив, а й інститут козацтва оспівав.

В. Л. — А що тут мислити та гадати? Хай самодіяльність у кожному селі започаткує (скоріше — відтворить!) спів під зорями, під небом. І знову діти відчувають красу народної пісенності...

О. Б. — І воскреснуть прадавні кобзарі в душах сучасників...

В. Л. — Скоріше — прокинуться. Бо хіба ж вони вмирали? Заснули, задрімали на якусь часинку, доки гуркотіла гроза ликовісна... Та й не всі ж дрімали. Деякі мандрували від села до села, від душі до душі... Згадаймо хоча б славного Адамцевича добрим словом, щирим словом...

О. Б. — Пам'ятаю його і я. Випадково зустрів на дніпровській набережній... там його знімали для документального фільму. Дивне враження. Здавалося, що зовнішній плин життя його не торкається, душа дивиться крізь незрячість фізичну у глибину явищ і подій. Його просили грati, він грав, співав... а разом з тим щось гомонів до Дніпра, виявляючись над парапетом.

В. Л. — А якщо копнути ще глибше... тисячу літ тому...

О. Б. — Ви маєте на увазі візантійську навалу?

В. Л. — Ато ж. Хто скаже, які дуби тоді були повалені, які органи народного життя, так би мовити, оперовані, які квіти серця затоптані, сплюндровані? Інколи дивуєшся, чому так хутко й легко прадіди віддали свою самобутність, свою суверенну сутність?

О. Б. — Гадаєте — хутко? Навряд. То Нестор та інші апологети візантійства творять барвисту легенду. А в житті, безперечно, все було незмірно складніше і важче. Народна душа опиралася, прилучалася, проте сили були нерівні. Вірус візантійства вразив життя слов'янського краю до втаємничених глибин. Нешадно

переслідувалися всі волжви, ведуни, захарі, всі носії знання і традицій. Згадайте, як бідкається автор "Слова о полку Ігоревім" (це вже через два століття після Володимира) з приводу руйнацій духу єдності, братерства...

В. Л. — Знаю, знаю. Співаю деякі уривки з цієї геніальної думи. Справді, там глибокий докір пращурам і сучасникам, що вони знехтували потугу "тряянських віків", що відкрили браму перед чужинською дівою, котра "ввійшла обидою в серця даждьбожих онуків"... Чи не здається вам, що історики як слід не розібралдися, що відбулося тисячу років тому? Чи не там причини багатьох лихоліть, що й досі вимучують нас? Досі нам нав'язують думку, що наші прадіди були "нижчі", "темніші", від інших, християнізованих народів..., що візантійство принесло нам культуру, письмо, а до того ми були неписьменні, бездуховні...

О. Б. — Багато істориків обстоює таку думку. Вона не тільки принизлива — фальшива. Ясна річ, щоб возвести нову віру, прищепити чужинецьку духовну вітку до стовбура народного життя, треба було будь-що принизити різні традиції, знання, обряди, вірування. І дивно, що вітчизняні історики слухняно повторюють тисячолітні містифікації чужинців та недругів. Між іншим, деякі чесні ієрархи сучасної церкви, об'єктивно оцінюючи акцію князя Володимира, віддають належне довізантійському періоду...

В. Л. — Про що ви?

О. Б. — Нешодавно митрополит Філарет, екзарх України, в інтерв'ю, що його опублікував тижневик "Собеседник", твердив, що до введення офіційного християнства наші предки мали письмо і високу духовність. Ось взірець неупередженого ставлення до цієї болісної проблеми... Це — тема для багатомірних висновків. Дуже актуальних висновків. З цього погляду ті проблеми кобзарства та козацтва мають постати як надзвичайно актуальні...

В. Л. — Атож. Епоха Січі близьча, і ми могли б збегнути, чому Катерина, "вража баба", рішуче зруйнувала колиску свободи?

О. Б. — Ви самі дасте відповідь на запитання. Коли формується монархічна в'язниця для народів, кому до вподоби існування "колиски свободи, волі"?

В. Л. — Безперечно, це так. Але тут втасманичено не лише соціальну загадку акції руйнування Січі Запорозької... Тут щось незмірно глибше... Бо чому й досі сини мороку змагаються супроти пам'яті "козацької республіки"?

О. Б. — Так, Загадка є. Глибока її неоднозначна. Монархія легко спрямувала військову силу та організацію козацтва на захист власних інтересів.

В. Л. — Чорноморське військо на Кубані?

О. Б. — Егеж. Пам'ятаєте пісню Головатого: "Ой, годі нам журиттися, пора перестати... діждалися від цариці великої плати..." Поцілувавши пантофлю цариці, потужна козацька сила САМОРОЗРЯДИЛАСЯ, випарувалася. Головною ознакою того, що ДУХ КОЗАЦТВА не перейшов на Кубань, є відсутність там КОБЗАРІВ...

В. Л. — Справді. Це доказ нерозривності цих інститутів...

О. Б. — Кобзарі лишилися на Україні, прийнявши в серце ідеали Січі... духовні ідеали...

В. Л. — Що найголовніше в цих ідеалах, як вам здається?

О. Б. — Суверенність духу і розуму. Бути завжди, у всьому самим собою. Це стосується індивідуальності, роду, народу... зрештою, в прийдешньому і людства, Планети, як Розумного Цілого... Отож Катерина, Потьомкін і вся

монархічна мафія, що стояла за ними, гарненько вивчивши динаміку тодішнього соціуму, збагнувши можливі напрямки дальншого розвою об'єднаного братерства Росії та України...

В. Л. — Уточність свою думку...

О. Б. — Вони збагнули, що залишити інститут козацтва та кобзарства в недоторканості — це приректи монархію на швидку загибель, це створити прецедент волелюбності та суверенності для інших народів. Недарма Катерина і все її оточення уважно, прискіпливо дослідили проблему і ухвалили рішення єдиноприйняте для них... та й не лише для них... Зверніть увагу на те, що цариця загравала з вільнодумцями, листувалася з Вольтеером, висловлювала "ліберальні" думки..., а насправді вона виконувала, так би мовити, соціальне замовлення власті імущих... Так от, повертаючись до обірваної фрази, продовжу... Збагнувши можливі напрямки дальншого розвою об'єднаного братерства Росії та України, тодішні володарі вирішили викорчувати корінь головної небезпеки для себе — Січ. З одного боку — ідея самоцінності людини. З другого — ідея нікчемності людини та її всебічної підлегlostі. Розгул кріпацтва став можливий лише тоді, коли дух суверенності було принижено. Слово "козак" ще звучало, але воно мало діаметрально протилежне значення. Перед революцією слово "козак" звучало зловісно...

В. Л. — Так, ми досі слухняно повторюємо те, що про нас кажуть інші. Рідну мову вважаємо другорядною, кобзарів — анахронізмом, козаків — гультями. І все-таки... не всі джерела замулені, не всі дуби повалено. Як казав П. Грабовський: "Ще не вся травиця стоптана у прах, ще не в кожнім серці поселився страх...". Пора відкопувати бездонну криницю духу народного. Це ж не десь, у книgosховищах... Це ж у нашій душі, в нашому серці. В генах... Треба проникнутися і згадати, хто ми, чиї діти...

О. Б. — Лише суверенно мислячі сучасники, лише діти, які шанують заповіти батьків, спроможні здійснити революційну перебудову, до якої кличе Лідер Країни. Певен, що це — основна передмова успіху в цій великій справі. Манкурти, безбатченки неспроможні ні збагнути важливості перебудови, ні прийняти на себе відповідальність за її долю...

В. Л. — Я знову й знову думаю про дітей, про молодих. Їм треба дати правдиве знання про наше минуле. Не історичні цукерки, не варнякання аполегетів віри чи безвір'я, а оголену до безпощадності реальність... все те, що насправді відбулося...

О. Б. — Правда, правда ваша. Де фільми про подвиги козаків? Де романі та повісті про кобзарів? Де багатомірне історичне осмислення феномена Січі Запорозької? Даємо дітям чужинецькі бойовики про мушкетерів, про індіанців..., а своїх героїв замурувалив саркофаги забуття та зневаги!

В. Л. — Тепер бідкаються, що гине природа, закликають до її захисту... А я скажу: хто зрікся мови і пісні — не стане на захист природи. Бо мова, пісня — то внутрішній Космос. Вбивши власний всесвіт — хіба збагнеш красу зовнішнього, природного?

О. Б. — Отже, ми прийшли до проблеми й вагомості Слова, Голоса — як основного знаряддя Відродження. Недарма пращури називали Слово Богом. І недарма Тарас нагадував нам: "Ось де, люди, наша слава..." .

В. Л. — Хай буде так. Будемо не лише вірити, а й діяти відповідно. Хай рушають стежками України кобзарі слова, козаки духу, лицарі честі...

NATIONALISM IN UKRAINIAN MUSIC

The 19th century has been called the "age of nationalism" in Europe. The nationalist movement began in Western Europe, gradually spreading throughout the continent and stressed attachment to the native soil, parental traditions and established territorial authorities. For the first time in history, civilization was to be determined by nationality.

In many cases, poets and scholars emphasized cultural nationalism first. In Ukraine, studies and collections of historical documents, folk songs and legends made by them in the late 18th and early 19th centuries, made possible the later recognition of Ukraine as a district nation. The most important Ukrainian writer, poet and political figure of the 19th century was Taras Shevchenko. He enriched the new Ukrainian literary language by synthesizing dialects. Many of his poems contain highly original and characteristic paraphrasing of Ukrainian folk songs which depict the sufferings of his era and past glories of Ukraine and her people.

Despite the genius of Shevchenko and others like him, cultural nationalism was not allowed to develop fully. The decrees of 1863 and 1876 issued by the Russian authorities, who occupied the Right and Left Banks of Ukraine, prohibited all publications in Ukrainian, excluded the language from schools and banned all performances in Ukrainian.

"These prohibitions served a clear purpose... The government wanted to prevent the emergence of an [educated] class, functioning professionally in the Ukrainian language, which might form the basis of a nationalist movement."

With the tightening of Russian control, classical and choral music did not develop extensively until after the mid-19th century; the most talented Ukrainians musicians were drawn into the Imperial Russian service and with increasing Russification, music received no support from the upper and middle classes, indifferent to their ethnocultural background. Fortunately for Ukraine, artists continued to produce works. One such composer was Semen Hulak-Artemovsky (1813-1873), composer and opera singer. He wrote the first Ukrainian opera (developed under the influence of the Ukrainian music-drama theatre), *Zaporozhets za Dunaiem* (Cossack Beyond the Danube — 1863). An extremely popular opera, both then and now, with evident national traits, the opera is based on Ukrainian historical fiction and uses many folk tunes. The opera tells of the Cossacks' love for their homeland and desire to return to their native Ukraine. Just as the libretto combines the Ukrainian theme with a Turkish theme, the music cleverly unites Western European and Ukrainian stylistic elements. Written in 1862 and presented a year later in Petersburg, it was the first time Ukrainian melodies were heard on a stage of a large city.

As a result of growing maturity in Ukrainian music, as well as growth of Ukrainian nationalism within the Russian Empire, more composers began to incorporate folk songs in their works. Mykola Arkas, historian and composer,

wrote the opera *Kateryna* (1892). Based on the poem of the same name by Taras Shevchenko, the work may be seen as a social drama; the plot deals with the fate of a Ukrainian peasant girl, loved and betrayed by a Russian officer. Historical ballads and Cossack songs are also presented in the opera.

A representative of the so-called Peremyshl school of Western Ukraine, Mykhailo Verbytsky (1815-1870), deserves mention. Verbytsky is the composer of the Ukrainian national anthem and the chorale "Zapovit" (My Testament), lyrics by Taras Shevchenko. Both songs, with their rousing melodies and patriotic words, have gained wide acceptance and popularity.

The brilliant piano literature existent in the 19th century throughout Western Europe influenced Ukrainian composers as well. Vasyl Pashchenko ("In Memory of Taras Shevchenko"), Timofei Shpakovsky ("Ukrainian Rhapsody"), Joseph Vytvytsky ("The Ukrainian Girl"), L. Ilienko ("Ukrainian Song") and Mykola Lysenko ("Ukrainian Suite", rhapsodies, piano miniatures, sonatas) were the most prominent composers of piano music. Although the artistic quality of these compositions is not very high, they played an important role in concert repertoire of that time and achieved great popularity throughout the land. Furthermore, they showed the composers' influence of the nationalist movement. Not only did many of the pieces closely resemble folk songs or were actually based on them, but their titles were also suggestive of the movement as well.

A dominant influence on the development of Ukrainian musical culture was exerted by the works and activity of Mykola Lysenko (1842-1912). Being brought up in an atmosphere of Ukrainian folk songs and culture, he developed a love for his country from an early age. Upon completion of the Leipzig Conservatoire, he studied symphonic instrumentation and composition with Rimsky-Korsakov. Lysenko's appearance on the Ukrainian music scene ushered in a true revolution. "Anticipating the practice of Hungarian Bela Bartok and Czech composer Leo Janacek, Lysenko listened to the lips of peasants in order to derive an authentic musical language of Ukrainian culture, and he based his musical composition on these source materials."² Collecting, arranging and publishing numerous editions of folk songs, Lysenko also applied instrumental forms to Ukrainian music, wrote folk operas, grand operas, children's operas and many large choral works. His theoretical works formed the basis of Ukrainian folk music studies. He also taught and inspired 20th century composers such as Kyrylo Stetsenko, Mykola Leontovych and Oleksander Koshetz.

As the father of Ukrainian national and professional music, Lysenko laid the foundation for the development of a Ukrainian musical style. Considering his duty as a patriot and citizen to serve his people and his country, he said: "In my creative work I am guided by my deep devotion to my Motherland, and I wish to do all I can for her benefit."³ Many of his works are based on the texts of

---

¹. Roman Szporluk, *Ukraine: A Brief History* (Detroit: Ukrainian Festival Committee, 1979), p. 44.

². Michael Kasha, "Ukrainian Music and its Cultural Heritage," *Guitar Review*, No. 33 (Summer, 1970), p. 5.

³. M. Lysenko and L. Revutsky, *Overture to "Taras Bulba"* (Uvertiura do opery Taras Bulba) (Kiev: Muzychna Ukraina, 1970), p. 11.

Ukraine's foremost poets and writers. Lysenko was one of the greatest interpreters of Taras Shevchenko's work. In 86 compositions, songs and various choral works, he portrayed Shevchenko's lyric, heroic and dramatic poetry. The texts had a large role in forming Lysenko's own aesthetic principles, his outlook towards his people and his thought on nationalism.

Mykola Lysenko's highest achievement in the field of opera is *Taras Bulba* (1880-1890). Based on the story by N. Gogol, this national music drama is five acts and is a vivid depiction of Ukrainian history. The opera describes the legendary Cossack leader, Taras Bulba and his two sons: the courageous Ostap and the dreamer Andrij. The latter has fallen in love with a Polish commander's daughter. Taras and his sons leave for the Cossack stronghold where a new leader has been elected to take them into battle against the Polish nobility who have been exploiting the Ukrainian people and their land. During the siege of the Polish fortress, Andrij learns that his beloved is trapped and in order to rescue her, must prove his loyalty to the Polish commander. Bulba discovers the betrayal and with his own hand, kills his youngest son. The Cossacks victoriously take the fortress.

The people's struggle for freedom and independence from the Polish nobility is the dominant idea of the opera. This theme is introduced in the overture with a heroic fanfare motive in f:

Overture

Sostenuto maestoso. L. a.

The expressive theme from the song of the Kobzar (a representative of Ukraine's wandering folk singers) of Act I, which calls the people to overthrow the landowner's rule, is also heard. It shows the most typical melodies of well-known heroic ballads, filled with themes of passionate social protest and deep patriotic

emotions. Yet another important feature of the overture is its use of the folk song “Zasvystaly Kozachenky” (The Cossacks Have Whistled), a march-like song which also emphasizes the people’s love for freedom. (This song was incorporated into the soundtrack of the Hollywood film “Taras Bulba” composer — Franz Waxman.)

The use of numerous choral scenes emphasizes the main theme and the people’s strength. The entire opera is built on the principle of alternating mass choral scenes with solo scenes. As conflicts arise, so do the mass scenes grow in number. In the opening act, the scene takes place near a monastery; bells are heard; the Polish nobility, students, a kobzar and the public are present. Alternation between men’s and women’s choirs, outbursts from the crows, the kobzar’s recitatives, quick meter changes and a lively tempo give a masterly constructed, realistic scene. As for the kobzar, he is the spiritual link to Ukraine’s past. In his recitatives, he reminds the people of the countries glourious history and calls them to rise up against their oppressors in order to gain freedom. His almost improvisatory, rhythmically free lines and frequent repetition of melodic phrases are typical of the folk epos.

The unifying force of the opera, the triumphant main theme, recurs throughout the opera and is always a reminder of nationalistic sentiment. In Taras’ aria of Act V, he calls his countrymen to battle. The aria itself is strong, full of fighting force and shows determination for victory:

Act V. 41 *Con eccitata esegia* $\frac{2}{4}$

Taras *ff*

Nationalistic feeling overcome personal emotions in the final scene. Taras has discovered Andrij’s betrayal to his countrymen, and with the words: “Don’t move! I gave you life and now I take it away!”, shoots his youngest son. This is a strongly emotional and dramatic scene, and although Bulba shows no anger, pity or sadness, the listener knows the mental agony Taras must be experiencing. Lysenko brings the vocal part close to speech patterns so that the listener focuses on the importance of the words.

The opera concludes with Taras promising to destroy the enemy so that not even a trace remains of them on Ukrainian soil. The huge chorus of Cossacks respond with: “Let’s fight the landowners now. Brothers, victory awaits us!” — Lysenko maintains national sentiment to the very end.

In the history of Ukraine’s music, Lysenko gained immortality by providing it with direction and imbuing it with national character. Under his inspiration, art was put to backwardness and dilettantism, and a professional standard

was set for musical creativity and performance. Mykola Lysenko and the other composers of the 19th century had succeeded in awakening in Ukrainians a conscious desire for the creation of a self-sustaining and independent national musical culture.

Bibliography

Arhimovych, L. Mykola Vitaliiovych Lysenko. Kiev: Mystetstvo: 1963. (In Ukrainian)

Arhimovych, L. An Outline of the History of Ukrainian Music (Narys z istorii ukrainskoi muzyky). Vol. 1. Kiev: Mystetsvo, 1964. (In Ukrainian.)

Kasha, Michael. "Ukrainian Music and its Cultural Heritage." *Guitar Review*, No. 33 (Summer, 1970), pp. 3-12.

Kubijovyc, Volodymyr, ed. *Ukraine: A Concise Encyclopedia* Vol. 2. Toronto: University of Toronto Press, 1971.

Lysenko, M. *Taras Bulba — piano-vocal score.* Kiev: Mystetsvo, 1964. (In Ukrainian and Russian.)

Lysenko, M. and Revutsky, L. *Overture to "Taras Bulba" (Uvertiura do opery Taras Bulba).* Kiev: Muzychna Ukraina, 1970.

Makuch, A. *Ukrainian Music.* Saskatoon: Canadian Council of Saskatchewan, 1981.

Szporluk, Roman. *Ukraine: A Brief History.* Detroit: Ukrainian Festival Committee, 1979.

Yust, Walter, ed. *Encyclopedia Britannica.* Vol. 16. Toronto: Encyclopedia Britannica, Inc., 1960.

Toronto, Ontario
Nov. 1987

ДО ВІДОМА БАНДУРИСТАМ І ЛЮБИТЕЛЯМ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Недавно з'явилось надзвичайно цінне видання на 290 сторінок, а твердій оправі "ЗБІРНИК НА ПОШАНУ ГРИГОРІЯ КИТАСТОГО" у 70-річчя з дня народження. Упорядковання і редакція проф. Якова Гурського. Праця видана Музикологічною Секцією Української Вільної Академії Наук в ЗСА. Музична редакція Василя Витвицького. 80 сторінок творів Мастера Григорія Китастого.

1976 року Капеля Бандуристів імені Тараса Шевченка в Детройті видала під редакцією Уласа Самчука **ЖИВІ СТРУНИ** (Бандура і Бандуристи). В твердій обгортці 468 сторінок.

Ці дві перлини кобзарського мистецтва повинні бути настольними книгами в домі кожного бандуриста і тих які шанують і люблять українське мистецтво. Також різного рода кобзарські матеріали, платівки Капелі і різного роду бандури, можна набути в адміністрації Капелі в Детройті.

Валентина Родак

КОБЗАРСЬКЕ ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО В КАНАДІ

Розпочинаючи цей огляд, слід звернути увагу, хоч поверхово, на історію кобзарського мистецтва в Україні, бо "бандура, яка відіграла дуже велику роль в історичному минулому України, займає передове місце в українському народному музичному мистецтві". Мистецтво гри на бандурі привезли до цієї країни наші попередники. Вже 1911 року у Вінніпезі були 2 бандури київського майстра Антона Паплинського, який також вислав в Канаду підручники гри на цьому інструменті. Ці підручники не збереглися в бібліотеках в Україні, проте примірники є у Вінніпезі.

Перші спроби створення кобзарських ансамблів бачимо вже на початку ХХ століття. Відомо, що в минулому народні співці-бандуристи виступали переважно як солісти і лише зрідка об'єднувались, утворюючи невеличкі ансамблі — дуєти, тріо тощо. Але з появою бандури (в руках інтелігенції) на сцені, коли створювалися кобзарські ансамблі, серед любителів та знавців музики зростає зацікавлення цим інструментом, що, супроводжуючи спів, сприяв розвиткові і вдосконаленню хорового мистецтва. Можна сміло говорити про початок традиції в кобзарському мистецтві.

Перший в історії ансамбль бандуристів прозвучав 1902 року в Харкові на XII археологічному з'їзді. Ініціатором з'єднання бандуристів в ансамбль був Гнат Хоткевич. Він керував групою кобзарів-сліпців, що разом грали на бандурах і співали. (До речі, деякі рукописи Г. Хоткевича зберігаються в Торонто).

Треба також згадати бандуриста Василя Ємця (1890-1982) "музичного керівника Першої капелі кобзарів у м. Києві в 1918 році, який здобув славу віртуоза гри на бандурі, концертуючи по країнах Європи, Америки й Канади".

Кобзарське мистецтво в Канаді почало розвиватись в половині 1950-их років. В Ст. Катеринс існував ансамбль ім. Остапа Вересая у роках 1955-1964 під керівництвом Павла Казанівського. Члени цієї групи — старші бандуристи-чоловіки. При ансамблі, що складався з 13 бандуристів був і хор з 12 співаків.

В Торонто 1966 р. створено ансамбль молодих бандуристів, який існує по сьогоднішній день. Цей Ансамбль ім. Гната Хоткевича при організації ОДУМ був першим молодечим ансамблем бандуристів у Канаді. При організації був також дівочий хор з 35 осіб. Організатором і керівником ансамблю і хору була Валентина Родак.

Того ж року кобзарський ансамбль у Віндзорі при православній церкві св. Володимира. Керівником його був бандурист і член Капелі ім. Т. Шевченка — Євген Щюра.

У 70-их роках один за одним почали виникати молодечі ансамблі в ріжних містах Канади:

— в Ст. Катеринс, Онт., 1975 р. — Ансамбль ім. І. Котляревського при філії ОДУМ (дир. Остап Казанівський). 1976 р. цей ансамбль був переіменований і вибрав назву "Кобзарі" (дир. Оксана Метулинська).

- другий молодечий ансамбль в Торонто, Онт., "Барвінок" (дир. Петро Борис), 1976 р.
- в Саскатуні, Саск., 1977 р. — Ансамбль "Весна" (кер. Раїса Ціпивник).
- в Гамільтоні, Онт., 1979 р. — Ансамбль ім. Остапа Вересая при школі ім. В. Сарчука (кер. Галина Роєнко).

Організувались також ансамблі у Вінніпезі, Едмонтоні, та гуртки у Ванкувері, Садбурі, Тандер Бей, Лашін, Лондоні і Роблені. Існують також численні школи гри на бандурі у ріжних інших місцевостях.

Велике бажання удосконалити гру на бандурі та наполегливе навчання членів ансамблів, не тільки в навчальному році, а також на літніх курсах гри на бандурі, які вже організовувались в 60-их роках, дали успіхи. Коли Капеля Бандуристів ім. Т. Шевченка під мистецьким керівництвом Григорія Китастого відзначала 50-ті роковини свого існування в 1969 р., до участі у святкуваннях запрошені були також і канадські ансамблі — Ансамбль ім. Г. Хоткевича філії ОДУМ-у в Торонто, яким керувала Валентина Родак та ансамбль бандуристів при українській православній церкві св. Володимира з Віндзору під керівництвом Євгена Цюри. Торонтський ансамбль виступив у складі 80 осіб: 20 бандуристів і 60 членів мішаного хору. Вони виконали "Сонце заходить" Д. Роздольського та "Пісню про Нечая" свого патрона Гната Хоткевича. Віндзорський ансамбль мав 30 бандуристів і супроводжував членів церковного хору до народної пісні "Повій вітре" в обр. В. Ступницького та "Ой, гарна, я гарна" в обр. Є. Цюри.

Ансамблі бандуристів організовувались переважно при організаціях, школах або церквах, які дуже часто були джерелом кобзарських кадрів. Ці ансамблі створені були з певною метою:

- плекати кобзарське мистецтво та популяризувати бандуру як український народній інструмент;
- защепити в серцях молоді любов до української пісні;
- працювати для розвитку музичної культури в Канаді.

З кобзарським мистецтвом, як видно з прикладів, неодмінно пов'язана пісня і хорове мистецтво — ця "найдавніша питома галузь української культури", що продовжувалась з приїздом перших емігрантів до Канади. В перші роки поселення українців тут найбільше розвинулося хорове мистецтво, центром якого був Вінніпег. Ця пісенна творчість наших земляків зробила чималий внесок у скарбницю канадської культури, а ансамблі сприяли не лише популяризації народніх пісень і творів українських композиторів, а й познайомили англомовне населення з кобзарським мистецтвом.

Українські хори — церковні та світські, існують майже в кожній провінції. Чоловічий хор "Бурлака" під дир. О. Брездена, а тепер О. Хміля, декілька разів дуже успішно виступав спільно з ансамблем ім. Г. Хоткевича. Знаємо, що чоловічий хор "Гомін" (дир. М. Бубна) з Ст. Катеринс виступав з ансамблем "Кобзарі", коли 26 червня 1983 р. члени його ставили оперету "Бій під Конотопом" Г. Китастого на слова П. Карпенка-Криниці, а бандуристи ансамблю "Весна" виступали з молодечим хором під керівництвом С. Чепиги. Ансамбль СУМК-у з Віндзору з церковним хором видали платівку колядок. Отже, ансамблі виступають не тільки самостійно, але з власними хорами або спільно з чоловічими, церковними та молодечими. Менші ансамблі-гуртки акомпанюють собі або приграють малим вокальним одиницям як, наприклад, ванкувер-

ська група бандуристок і вокальний ансамбль "Волошки" (дир. К. Козак). Треба мати на увазі, що ці ансамблі — самодіяльні — і їхні члени, переважно молодь, віддано і широко беруть участь у багатьох громадських імпрезах і святах, збагачуючи програму. А таких імпрез багато: ансамблі постійно беруть участь у різдвяних концертах, святі Державності, Героїн, святі на пошану Т. Шевченка, С. Петлюри, Є. Коновальця; виступають на ріжних ювілеях, з'їздах, фестивалях тощо. І виступати треба, бо участь у концертах заохочує бандуристів до вивчення нового репертуару, до удосконалення гри. "Не раз дискутується важливість значення самодіяльності хорової, музичної, театральної; Не забуваймо, що переважна кількість мистців саме через самодіяльність знайшла свій мистецький шлях і обличчя.

Які ж твори входять в репертуар згаданих ансамблів? Значне місце тут займають народні пісні, історичні, жартівливі, маршові, і, звичайно, танцювальні мелодії. Це майже традиційний репертуар кобзарського минулого, але тепер він звучить у хоровім виконанні і у супроводі ансамблю.

Бандуристи виконують колядки, канти та інші релігійні пісні. Постійно зувають на концертах пісні на слова Т. Шевченка. Репертуар виконавців збагачується і творами сучасних композиторів.

Розгляд концертних програмок та записи на платівках можуть познайомити нас ще більше з хоровими творами, які входять до репертуару. Наприклад, на платівці "Літа молоді", яку видало Товариство Українських Бандуристів, під диригентурою Г. Китастого ми чуємо такі твори: "Ой, з-за гори кам'яної", "Ішов козак без ліщину" — М. Леонтовича, "Ой, весела річенька" — А. Філіпенка, "Сирітка" — Я. Яциневича, "Ой, попливи, утко" — обр. М. Опришки, "А мій мицій умер", "Дозволь мені, мати" — народні, та пісні в обробці Г. Китастого "Їхав козак за Дунай", "Ой, із-за гори".

Хорове виконання пісень в супроводі бандур — або, кобзарське хорове мистецтво, в Канаді має всі можливості більшого розвитку, бо плекання жанру гри на бандурі зараз є в більшості в руках молодого покоління. Подивімся на фото Капелі бандуристів з 1987 р. В першому ряді — 12 бандуристів: довголітній адміністратор Петро Гончаренко і референт молоді Петро Китастий та 10 молодих бандуристів. Участь молоді — це запорука проводження праці.

Теперішні молоді бандуристи — це музиканти, що дбають за технічну вправність, удосконалення гри і краще художнє виконання; вони стараються оновити і розширити репертуар свіжими піснями та складнішими творами; набувають нові удосконалені бандури з перемикачами, які дають можливість грати в різних тональностях; доповнюють репертуар власними спробами імпровізації, обробок та створення невеликих п'єс. Такі творчі спроби треба широко вітати. Очевидно, що з придбанням нових бандур постануть і нові труднощі, які треба буде перебороти (перевиховання інструкторів, засвоєння нового матеріалу, ріжні ремонти).

Молоді керівники приділяють багато уваги педагогічній праці викладаючи гру на бандурі на літніх кобзарських таборах, курсах (нпр. в Лашін, Квебек, 1981 р. було 80 учасників, в Торонто, Он., 1983 р. — 55 учасників).

Декілька слів про кобзарські табори: в Онтаріо під патронатом Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка, рік-річно відбуваються такі літні табори, які організує ОДУМ на власній оселі "Україна". Ці табори дуже корисні. Навчання гри на бандурі займає 4 год. щодня, гуртовий спів — 1 год., бандурознавство, теорія музики тощо — 1 год. Українська мова — обов'язкова. Довгі години не відляка-

ють дітей і молоді. У 1982 році на ІІІ таборі було 62 дітей (46 дівчаток і 16 хлопчиків) і 10 інструкторів. Минулого року, на ІХ таборі, який був присвячений 1000-літтю християнства, також було 60 дітей. Ці табори, курси та семінари для старших бандуристів уможливили спільний виступ 148 бандуристів Канади й США, під диригентурою Г. Китастого, під час ІV Світового Конгресу Вільних Українців. Слід згадати, що завжди була співпраця між управою Капелі бандуристів і молодечими ансамблями в Канаді.

Інструктори і керівники ансамблів наполегливо вчаться. Наприклад, на ІХ Хоровому семінарі (Едмонтон, 1984 р.) з 19 учасників було 8 бандуристів. На цих семінарах під впливом музично освічених диригентів, бандуристи стають чим раз вибагливіші до хорового репертуару і до виконання. Треба також згадати, що багато бандуристів співає в церковних та світських хорах. Деякі з них є диригентами. Бандуристи засновують школи гри на бандурі; вони друкують підручники-посібники для ансамблів і шкіл. Культурно-освітній референт д-р І. Махлай при Товаристві Українських Бандуристів, створеному 1982 р. в США вже видав 12 збірників нот на бандуру. У виданні цих збірок допомагає і торонтський ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича. Засновуються також майстерні по виготовленню і удосконаленню інструментів (в Ошаві, Онт., є майстерна Василя Ветцела).

Окрім того, бандуристи виїжджають з концертами, виступають по радіо, телебаченні, видають платівки.

Гра на бандурі та спів у супроводі цього інструмента дуже популярні серед молоді. Йй треба дати якнайбільшу підтримку, бо те, що згадане в цьому огляді свідчить про перспективність ансамблевого виконання на бандурах, про продовження нової традиції в кобзарському мистецтві — традиції хорового співу у супроводі бандур.

ПРИМІТКИ

1. Омельченко А. Ф. **Розвиток кобзарського мистецтва на Україні** (дисертація на здобуття ученого ступеня Кандидата Мистецтвознавства), Київ, 1967.
- Омельченко А.Ф. "Рокочуть бандури". Нові Дні, ч. 234/35, Торонто, 1969 р. (переріз зі **Знання та праця**, ч. 12, Київ, 1968).
- Ємець В. **У золоте 50-річчя служби Україні**. Голливуд, ЗДА, 1961.
2. Обидві назви — "кобза" і "бандура" — часто вживаються як рівнозначні. Музиканти, які грають на бандурі, звуться бандуристами або кобзарями. (Передмова — **Школа гри на бандурі** В. Кабачка і Є. Юцевича, Київ, 1958).
  - Ансамбль також виступав як оркестр українських народніх інструментів, бо в групі, крім кобзарів були ще й лірники і троїсти музики.
3. Китастий Г. "До 50-ліття Капелі кобзарів на Україні". Вісті, ч. 2 (29), рік VIII, Міннеаполіс, США.
4. Капеля Бандуристів ім. Т. Шевченка концертувала по Канаді починаючи від 1949 р. **Живі струни** У. Самчука, Детройт, 1976.
  - В 50-их роках в Канаді й США виступав кобзар Павло Конопленко-Запорожець. **Кобза і бандура** П. Конопленка-Запорожця. Вінніпег, Канада, 1963.
  - 5. ОДУМ — Об'єднання Демократичної Української Молоді.
  - 6. СУМК — Союз Української Молоді Канади.
  - 7. Третій молодечий ансамбль бандуристів ім. О. Вересая заснований 1983 р. при осередку СУМ в Етобіко, Онт. (кер. і дир. В. Родак).
  - 8. Керівники чотирьох із шести ансамблів — жінки.
  - 9. — КО, "Самодіяльність — один з чинників розвитку мистецтва". Вісті, ч. 3 (26), рік VII, Міннеаполіс, США.
  - 10. Горняткевич А. **Бандура**. Ч. 2 (6), Нью-Йорк, 1982.

Г. Дениско

БАНДУРА — «ПОЛТАВКА»... З ДЕТРОЙТА

В Полтаві відбувся концерт солістів Української капелі бандуристів імені Тараса Шевченка з міста Детройта (США) Юліяна Китастого, Віктора Мішалова, Павла Писаренка. Кількамісячну концертну подорож кобзарів по Україні організувала українсько-канадська фірма "Кобза", що створена в березні 1989 року при сприянні Українського фонду культури.

Цей концерт з повним правом можна назвати дитям перебудови. Звичайно, і раніше на Україну приїжджали артистичні колективи українців, які проживають у Канаді, США, Франції, Австралії. Глядачі тепло зустрічали їх, наші професійні та самодіяльні митці щедро ділилися досвідом. Вважалося, що навпаки бути не може. Бо ми — материк культури, а там, мовляв, тільки дрібні осколки, що відірвалися від нього і приречені на розчинення в чужомовному середовищі. Сьогодні багато що змінилося у нашему сприйнятті української діаспори. Поряд з материком української культури ми бачимо острови, на яких по-своєму багате і по-своєму потрібне нам квітування мови, пісні, музики, звичаїв. Усе це — наше, усе — спільний скарб, нероздільний потік в океані світової культури.

У природі буває так, що на островах часом зберігаються ті види живого, які на матерiku уже винищено. Таке спостерігається і з культурою, якщо струмування її крові перепиняється тромбами штучних перешкод, переслідувань, геноциду.

Подібне маємо і в цьому випадку: наше, рідне, полтавське, загублене в 30-40-х роках, вернулося до нас із-за океану.

Але почнемо танцювати від печі. Від того факту, що Полтава була столицею новочасного кобзарського мистецтва. У 1925 році народилася тут капела бандуристів, якій судився високий злет. Своїм талантом великого майстра окріпив цей колектив Гнат Хоткевич — письменник, фольклорист, композитор. Неперевершений знавець кобзарства, він глибоко досліджував його теорію, заснував багато плідних напрямків гри на кобзі-бандурі, писав твори, в яких унікальні можливості цього інструмента розкривалися в усій красі, величі, силі.

На руках би носити того чоловіка. А ми його — а сталінські катівні. А ми його — багатолітню зиму непам'яті. У Полтаві на Алмазному є вулиця Гната Хоткевича. Але якщо ви пройдете від неї до самого Подолу і кожного зустрічного питатимете, хто такий Хоткевич, то добре буде, якщо хоч один чоловік відповість правильно і згадає при тому його роль у розвої кобзарства.

У тридцяті роки капелу забрали до Києва, де на її основі була створена капеля бандуристів Української РСР.

Репресії 30-х років посиротили кобзарські ряди. Війна розметала бандурист-

тів по світу. Ще один вал репресій проти народних співців прокотився після війни. І ось результат. На Полтавщині сьогодні не знають так званого харківського способу гри на бандурі, яким володіла полтавська капеля; на Україні не виконується цілий пласт прекрасних інструментальних творів, геніальних обробок народних пісень, зроблених для цього способу; збідніється уявлення про творчість Гната Хоткевича і його послідовників.

Юліян, Віктор і Павло якраз і привезли на Україну бандуру — "полтавку" і твори з репертуару для когось — незабутньої полтавської капели. Цей скарб їм передано від батьків і дідів, яких лиха доля закинула далеко від України.

Особливістю бандури — "полтавки" і харківського способу гри на ній є те, що ліва рука кобзаря сягає не тільки басів, а всіх струн. Звучання такого інструменту особливо багате, дзвінке, виразне.

Та якщо говорити про скарби, які одержали від своїх батьків і не розтрикли ці троє українців, то головний серед них — святість національного чуття, трепетна любов до рідного слова, історії рідного народу.

Подорож по Україні для артистів починалася... з Кубані, де вони провели незабтні дні у спілкуванні з козачим хором. Привезли кубанцям коштовний подарунок: історичну пісню "Ой, тисяча сімсот дев'яносто первого року...". Це зовні стримана, але сповнена внутрішнього стогону оповідь про те, як "вторая докопала вдову-сиротину", як зібрали пан Чепіга та пан Головатий запорожців, аби йти "аж за Кубань-річку на вічне врем'я все".

Бувай ти здорована,
Дніпр-ріка мутная,
Підемо в Кубань
Чистої напиться.
Бувайте здорові,
Ви, курені наши.
Тут вам без нас
Розвалиться...

Такого ж драматизму сповнена історична народна пісня про Саву Чалого. І досягається той драматизм не поверховими ефектами, а "проживанням" образу, виболеністю за свій народ, який із століття в століття кидало в м'ясорубку історіз. А ще — високою технікою, вокальною і інструментальною. Бандура в руках Юліяна Китастого і Віктора Мішалова може виспівати все: сміх і плач, надію і розлуку, щебетання жайвора і скрік зраненого журавля. Як і голос Павла Писаренка — тенор якоїсь особливої, шляхетної чистоти і сили. Такі голоси в нашому охриплому від крику ХХ сторіччі — мов диво джерельного потічка між розпечених пісків.

З гумором і гірчинкою виконали кобзарі пісні "Ой, у полі вишня", "Ой, чий же це двір", "Ой, у полі корчомка". І змусили ще раз подумати про те, що наші професійні і самодіяльні колективи дуже часто беруть один у одного, експлуатуючи один і той же пласт, а в глибині стільки не співаного на сцені — тільки нахились!

У пісенному багажі старих кобзарів були пісні моралізаторські, які вчили добру і милосердю, мужності і незрадливості, утверджаючи народ у надії, що як не людська, то божа кара впаде на голови христопропагандистів. До таких творів належить "Дума про Правду і Неправду", яка глибоко схвилювала слухачів. А з

якими почуттями слухали думу про страшний тридцять третій рік — те словами не скажеш. Зал встав, тим уклонившись жертвам геноциду.

Мені не вдається назвати всі твори, що прозвучали на концерті. Але про два шедеври інструментальної музики, які відкрила полтавцям ця зустріч, не сказати не можна. "Невільничий ринок у Кафі" Гната Хоткевича вражає тим, як бандура передає різноголосся людського юрмища, зіткнення лвох світів — слов'янського і східного, мусульманського. А "Гомін степів" Григорія Китастого, засновника Української капели імені Шевченка (він був братом Юліянового діда) — це взагалі твір дивовижної сили, класика рівня "Пір року" Чайковського.

Після концерту — короткі інтерв'ю.

ЮЛІЯН КИТАСТИЙ:

— Ми виступали в кубанських станицях, об'здили Львівську, Тернопільську області, були в Києві, Миргороді. Полтавою завершується наша подорож. Ми щасливі грати рідним людям.

ВІКТОР МІШАЛОВ:

— Наша поїздка змогла відбутись завдяки тим змінам, що відбуваються у вас у країні. Хотілося б, що ці зміни привели до серйозних контактів. Ми готові навчати харківській манері гри на бандурі всіх, хто цього побажає, готові допомагати в усьому.

Я відшукав в Америці та Австралії 70 рукописів інструментальних творів та обробок народних пісень Гната Хоткевича. Це багатство треба донести до людей. Своїх молодих кобзарів ми навчаємо в художніх колективах, що створені при кожній українській громаді, у літніх таборах. (Я запитала, чи не були гості в недавно заснованій школі кобзарів у Київській області. З'ясувалося, ні. Це, звичайно, недогляд організаторів поїздки).

РОКСОЛЯНА, ДРУЖИНА ЮЛІЯНА КИТАСТОГО:

— Не віриться, що наша подорож ось-ось закінчиться. Я б хотіла приїхати до вас хоч на півроку, щоб, приміром освоїти полтавську вишивку...

ПАВЛО ПИСАРЕНКО (між іншим, гонщик — випробувач на заводі Форда):

— Це дуже добре, що сьогодні культура України мислиться, як розлоге дерево, де й ми, українці діаспори, почуваємося повноправною і повнокровною гілкою. Під час поїздки нам не довелось зустрічатись з упередженістю, закритістю, недоброзичливістю. Сподіваємося на нові зустрічі в Полтаві.

ВАСИЛЬ ВЕЛЕТ, адміністратор фірми "Кобза":

— Спільне українсько-канадське підприємство "Кобза" тільки стає на ноги. Проблем багато. Нам передали Покровську церкву в Києві, ми її відремонтували. Тепер обкладнуємо. Перше знайомство "Кобзи" з полтавським глядачем порадувало. Нас добре зустріли і в філармонії, і в Товаристві "Україна" (спасибі Світлані Лозовській за екскурсію по місту і за чудову творчу зустріч з вашою са-модіяльною капелею бандуристок під керівництвом Федора Остапенка).

Якої думки про концерт є слухачі?

Лікар М. Храпач і художник Ю. Самійленко:

— Враження — велике! Неперевершенність виконання! Без харківської школи гри на бандурі втрачена неповторна гілка кобзарського мистецтва.

В. Міщенко, художній керівник ансамблю пісні і танцю "Лтава":

— Концерт радує і збагачує. Як оригінально звучить бандура- "полтавка"!

Капелам бандуристів, кобзарям треба взяти цей інструмент до свого арсеналу. Передовсім, звичайно, потрібно подбати, аби такі бандури виготовлялись на Україні.

М. Кульчинський, робітник:

— Вражає близкуче володіння технікою, в тому числі і заботою у нас на Україні харківською школою гри. Бандура звучить як цілий оркестр. Та найголовніше, що їхня гра — це не тільки гола техніка. Всі ми, мабуть, відчули, які глибокі почуття любові до України переповняють цих кобзарів. Ось чому так тонко передають вони всі відтінки народної пісні. Мені надзвичайно сподобалось виконання дум, особливо про Правду і Неправду і про голод на Україні. А взагалі, все подобається. Коли чуєш і бачиш, як українці за океаном бережуть і леліють своє слово, свою пісню, стає боляче і прикро за наших обивателів-перевертців. А втім, це не вина їх, а біда. Приємно було й те, що глядачі так широко, гаряче вітали артистів. Мабуть, гості це відчували, бо вели концерт якось особливо довірливо і тепло. Дай боже їм ще раз завітати у батьківський край.

Оксана Стороженко, шестикласниця середньої школи №. 3:

— Мені було дуже цікаво. Кобзарі гарно грали, гарно співали. Я сама вчуся у музичній школі, люблю народні інструменти. Звучання бандури дуже мелодійне. Мені сподобались пісні на слова Тараса Григоровича Шевченка — "Встає хмара" та "Ой, літа орел, літа сизий". І "Буря на Чорному морі", і пісня про кума та куму... Я побачила людей, що живуть далеко від України, але знають, шанують українську мову. Від батьків засвоїли вони і мову, і гру на бандурі, і звичаї, і одяг, і тепер самі приїжджають на Україну, щоб співати такі гарні пісні. Спасибі їм!

Ірена Бречко, няня дитсадка:

— Вкрай схвилював концерт. До чого дожилися... Митці з Детройта виконують невідомі нам пісні, продемонстрували старовинну школу гри на бандурі, про яку більшість українців і не чули. Спасибі землякам з діяспори, а громадянам України пора згадати, хто вони на світі...

Думаю, висновки ясні. Міністерство культури республіки, всі причетні до розвитку кобзарської справи на Україні і на Полтавщині зокрема, мають зробити все, аби до наступного приїзду цього колективу з Детройта до радості зустрічі не приміщувалася гіркота сорому. Адже урядовці від культури, на відміну від простого смертного учасника художньої самодіяльності, давно знають бандуру — "полтавку", чому ж нічого не зробили, аби ѿ цей інструмент виготовляти, повернути народу?

"Мы лентвы и нелюбопытны", — сказано було про росіян.

Щоб це відповідало українській ситуації, треба додати одно слово — злочинно.

Злочинно ледачі.

Злочинно байдужі.

До свого.

Рідного.

Myrosia Stefaniuk

TRIO OF CONTEMPORARY WESTERN KOBZARS CONCERTIZES IN UKRAINE

*O bandura, soothe my sorrow with songs.
And you, my beloved Ukraine, let me gaze at you
at least in dreams...*

With these words from a composition by the late Hryhory Kytasty, in which an exiled kobzar-minstrel asks his bandura to evoke memories of his homeland, two modern-day kobzars from Detroit, Julian Kytasty and Pavlo Pysarenko, opened each program on their first concert tour in Ukraine.

The mini-tour, which encompassed 10 concerts in 13 days this summer, under the auspices of Kobza International Inc., a Toronto-Kiev arts promotion firm, headed by Canadian, Mykola Moroz "tested the waters" in the Ternopil, Rivne and Sumy regions. The Kytasty-Pysarenko duo was greeted with such enthusiasm and warmth that Kobza added one more to their group — bandurist Victor Mishalow from Australia, and is sponsoring an extensive 10-week tour for the ensemble this fall.

The planned internary began with performances in Kuban, followed by participation in the Chervona Ruta Festival of Contemporary Song in Chernivtsi (September 18-26), and concluding with a concert tour in major cities of eastern and western Ukraine, and then returning home in mid-November.

For Messrs. Kytasty and Pysarenko, the impressions from their first trip to Ukraine were unforgettable.

"Everywhere we performed, we could sense the audiences were deeply moved," says Mr. Pysarenko, bandurist capella tenor-soloist, who also met his relatives there. "The people were wonderful and asked many questions about the Ukrainians living in North America, the schools, the organizations. They all marveled at our command of the language and knowledge of history. Most of them had no idea that in the West, Ukrainian language and culture were fostered and preserved to such an extent."

Mr. Mishalow, who has studied in Kiev and has concertized extensively throughout Ukraine, adds a significant observation: "Recently, the turn of events has been such that the Ukrainian immigrants who preserved so much of their culture outside of their homeland now have opportunities to 'bring it back home' and inspire those Ukrainians who live on their native soil to re-examine it and become reacquainted with much of what they lost."

Prior to the initial tour, Mr. Kytasty, successor of a kobzar legacy that spans several generations, was a little apprehensive about how their repertoire would be received.

"For us, who have been raised on Ukrainian songs here in the West, these were truly precious moments — the first opportunity to try ourselves out on the stages of Ukraine. For so many years we ardently believed in the artistic value of our repertoire and nurtured it here in the immigrant milieu. It was a special pleasure to see that the songs we had chosen were exactly what people longed for. There is tremendous interest in the ancient repertoire, historical songs, heritage, rituals and kobzar traditions which are so integrally tied with the instrument we play," he notes.

Ростислав Глувко

БАНДУРА НА СЦЕНАХ БРИТАНСЬКИХ ТЕАТРІВ

Після успішних виступів у липні місяці цього року, (два рази у відомому Лондинському театрі "Квін Елізабет Гол" та в трьох концертах у Чічестер "Фестіバル театрі") тенор і бандурист ВОЛОДИМИР ЛУЦІВ знову виступає на сценах Великої Британії.

6 жовтня ц.р. Володимир Луців виступив успішно у м. Ловестофт у театрі "Маріна", а 12 жовтня у м. Ексетер у театрі "Сен Джорджес Гол". Він виступив у цих концертах, як гость, із відомою танцювально-вокальною групою "Мазепа", під керівництвом хореографа Павла Тараса та під проводом Романа Калити.

24 жовтня Володимир Луців виступив з "Мазепою" у м. Престоні в театрі "Чартер Театр", а 3 листопада у м. Фарнгам у "Фарнгам Гол".

Дальші виступи нашого мистця відбудуться 20 січня 1990 року в м. Шоюсбері, а 30 січня того ж року у м. Кардіф, у славному театрі "Сен Девідс Гол". Годиться згадати, що Володимир Луців від 1947 року, бувши наймолодшим членом капелі Бандуристів ім. М. Леонтовича, під кер. Григорія Назаренка у Німеччині, дотепер безперервно, на світових сценах, гідно й успішно пропагує нашу пісню, бандуру і культуру. Він також довгими роками пов'язаний із діяльністю різних українських ансамблів на поселеннях, як наприклад, "Візантійський хор" з Голляндії під кер. д-ра Мирослава Антоновича, з яким також виступить з початком 1991 року в славній концертovій залі "Мюзік Гол" в Утрехті, для відзначення 40-ліття цього заслуженого хору.

Треба погратулювати маестрові В. Луцеву за його корисну мистецьку діяльність на міжнародніх сценах, бо вона помагає чужинецькому світові пізнавати українську пісню, музику, а почерез те краще пізнати український народ та його прагнення до державної самостійності в якій наша культура могла б розвиватися у своїй повноті.

ВЕЛИЧАВЕ ВІДЗНАЧЕННЯ В БРАЗИЛІЇ 175-ЛІТТЯ НАРОДЖЕННЯ Т. ШЕВЧЕНКА і РОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дня 9-го вересня 1989 р. відбулася величава Академія в просторії залі Українського Релігійно-Культурного Центру "Полтава" для відзначення 175-ліття народження великого поета і будителя українського народу і Року Української Мови. В підготовці і програмі Академії взяли участь Представництво і Об'єднання Прихильників ДЦ УНР, Український Релігійно-Культурний Центр "Полтава", Інститут Катехіток — Курітиба, Асоціація українсько-бразилійської молоді, Товариство українсько-бразилійських бандуристів, Інститут Катехіток Серця Ісусового — Прудентопіль і Парафія Святого Йосафата — Прудентопіль.

Змістовними і зворушливими словами свято відкрив Владика Єфрем Кривий.

Регіна Шпак Рубінець, культурно-освітня референтка Представництва і Об'єднання прихильників ДЦ УНР, виголосила українською мовою гарний реферат.

Учасники програми з Владикою Єфремом Кривим.

Ансамбль бандуристок Святої Ольги з Прудентополя під керівництвом Інес Музика.

П. КИТАСТИЙ В ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ

Група "Фіялка", вітають віртуоза Петра Китастого,

Завдяки заходам невтомного Миколи Чорного, дня 8-го листопада ц.р., за-
гостив до Куритиби, Бразилія, славний маestro Петро Китастий. Привітали на
летовищі віртуоза українського кобзарства: Єлісавета Кривий, 2-ий замісник
голови Товариства Українсько-Бразилійських Бандуристів — ТУББ, зі своїми
бандуристами, Василь Каміненко, організаційний Референт ТУББ і д-р Михай-
ло Рубінець Голова Представництва ДЦ УНР і Голова Суду Чести ТУББ.
Маленькі бандуристи привітали маестра П. Китастого і вручили йому китицю
квітів, чим зворушили його до сліз.

Ціллю приїзду маестра П. Китастого було краще підготувати курітібських
бандуристів, особливо маленьких, до величавого виступу на відкритті Пам'ятни-
ка Тарасові Шевченкові дня 3-го грудня ц.р., в Прудентополі, провінція Парана,
Бразилія. Кожного дня по півдні з малими бандуристами, а вечером зі
старшими маестро П. Китастий проводив проби гри на бандурі.

Опікуном маестра П. Китастого під час його побуту в Куритибі був Василь
Каміненко, в якого маестро і перебував. Поза годинами проб гри на бандурі,
Василь Каміненко показував маестрові українські культурно-освітні і релігійні
установи і околиці.

Передостаннього дня побуту маестра П. Китастого, Михайло Рубінець і йо-
го дружина, Режіна, перша заступниця голови ТУББ, погостили маестра разом
з Василем Каміненком в своєму домі смачним обідом, при чому довго обміню-
валися думками і плянами про українське кобзарство в Бразилії.

Дня 12-го листопада ц.р. маestro П. Китастий, після Богослуження в
Українській Автокефальній Православній Церкві Святого Деметрія дав частин-
ний концерт, а вечером після 8-ої години того самого дня, віртуоз П. Китастий
дав повний концерт в просторій залі Українського Релігійно-Культурного Цен-
тру "Полтава", де після кожного виступу чисельна публіка нагороджувала
маестра гучними і довгими оплесками.

Дня 14-го листопада ц.р. маestro П. Китастий відлетів до сусідньої
республіки — Парагваю, до міста Енкарнасьон, де є велике скupчення україн-
ської громади, щоб там також перевести короткий курс гри на бандурі.

Д-р Михайло Рубінець

НІНА СЕРГІЄВНА ГАЛІОН

сл.п. Ніна Галіон і дочка Ляриса Булига

Ще бувши 15-ти річною дівчинкою, вперше відкрилася в Ніни Сергієвні любов до бандури. Тоді вона жила в бурсі, писала до батька, що вона готова голодувати якщо він купить її бандуру.

Покійна Ніна Сергієвна Галіон, виступала з бандурою на сцені українських народних самодіяльних групах будучи ще студенткою. Живучи на Батьківщині. в давній гетьманській столиці міста Чигирин, там виступала також по радіо-передачах.

Прибувши до ЗСА, Ніна Сергієвна знову відновила активну гру на бандурі, беручи участь у виступах Ансамблю Бандуристок ім. Лесі Українки під керівництвом проф. Романа Левицького та маєстра Володимира Юркевича, а від 1976 року, перебрала керівництво Ансамблю Бандуристок і була його мистецьким керівником до самого кінця свого життя.

Своєю грою на бандурі і співом чудового альта, приносила насолоду всім хто її слухав, в Нью Йорку, Нью Джерзі та Філадельфії.

Крім активної праці з бандурою, вона також була довголітнім членом хору катедри св. Володимира в Нью Йорку, та хору св. Андрія Первозванного в Бавнд Бруку Нью Джерзі.

Пам'ять про неї залишиться в серцях її слухачів на завжди.

СПИСОК

Пожертв на журнал **БАНДУРА** під час похоронів Світлої пам'яти
НІНИ ГАЛІОН
30 грудня 1989 р.

1. Юрій Кулій	75.00
2. Родина В. Кулій	50.00
3. Родина В. Булига	50.00
4. Хор церкви Пам'ятника св. Андрія Б.Б.	50.00
5. Родина Шепель	30.00
6. Мирослава Павловська	30.00
7. Родина І. Куравський	25.00
8. Оксана Коралес	25.00
9. Аїда Федоренко	25.00
10. О. Протопрес. Артемій Селепина ..	20.00
11. О. Диякон Ковальчук	20.00
12. Андрій Паливода	20.00
13. Родина Т. Павловські	20.00
14. Аркадій Гончарів	20.00
15. Родина Сизоненко	20.00
16. Волод. і Христ. Сизоненко	20.00
17. Родина Белименко	20.00
18. Паніматка Т. Крета	10.00
19. Родина М. Тіторенко	10.00
20. Галина Фесенко	10.00
21. Катерина Гончарів	10.00
22. Віра Кравчук	10.00
23. Оля Шевченко	10.00
24. Д-р Лідія Андрієвська	10.00
25. Анна Ендик	5.00
<hr/>	
РАЗОМ	595.00

ПРЕС — ФОНД

Український Музичний Фестиваль	Л. і Л. Григорчук	11.00
— Торонто	П. Гурський	10.00
Володимир Мота — Монреаль ..	С. Пісоцький	10.00
Михайло Світлик — в пам'ять Володимира Кухти	В. Лучкань	6.00
П. Борис	М. Макарук	6.00
С. Маланчук	Петро і Ірина Твердохліб	5.00
П. Матула	Андрій Приходько	21.00
	Петро Турський	10.00

Український Народний Союз

Ukrainian National Association

НАЙСТАРША І НАЙБІЛЬША БРАТСЬКА
ЗАБЕЗПЕЧЕНЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНЦІВ
В АМЕРИЦІ І КАНАДІ

<ul style="list-style-type: none"> • Має 19 клас модерного забезпечення; • Сума забезпечення не має обмежень; • Виплачує найвищу дивіденду; • Видає щоденник „Свободу”; „Український Тижневик” і журнал для дітей „Веселку”; • Уділяє стипендій студіючій молоді; • Удержує вакаційну оселю „Союзівку”.	<ul style="list-style-type: none"> • Offers 19 types of life insurance protection; • There is no limit to the amount of insurance; • Pays out high dividends on certificates; • Publishes the "Svoboda" daily, the English-language "Ukrainian Weekly" and the children's magazine "Veselka" (The Rainbow); • Provides scholarships for students; • Owns the beautiful estate Soyuzivka.
--	---

ЗАПРОШУЄ ВАС ТА ЧЛЕНІВ ВАШОЇ РОДИНИ ЗАБЕЗПЕЧИТИСЯ В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНОМУ СОЮЗІ!

Ukrainian National Association

30 Montgomery Street, P.O. Box 17A — Jersey City, N.J. 07303
Telephone: (201) 451-2200

УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА
«С А М О П О М І Ч»

в Нью-Йорку

вітає

СЛАВНУ КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ
з її небуденними успіхами в праці
над збереженням кобзарського мистецтва —
гордости українського народу,
висловлюючи зокрема найвище признання
НАШІЙ МОЛОДІ,
що з посвятою включилася в ряди
КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА

* * *

Ця найстарша й найбільша
УКРАЇНСЬКА КРЕДИТІВКА В АМЕРИЦІ
все готова
служити усіми банковими послугами
НАШИМ БАНДУРИСТАМ ТА ЇХНІМ РОДИНАМ
на найбільше корисних умовах,
що їх кредитівка дає своїм членам.

Self Reliance (N. Y.) Federal Credit Union
108 Second Avenue, New York, N. Y. 10003.
Tel. (212) 473-7310.

ЗМІСТ

Століття з дня народження бандуриста Василя Ємця	1
Мурувати свій храм	21
<i>O. Правдюк: Кобзарське мистецтво .....</i>	25
<i>O. Правдюк: Наступала темна хмара .....</i>	30
Під срібні переливи бандур	34
<i>M. Росич: Як бентежно грає .....</i>	37
Ось де, люди, наша слава	40
<i>Oksana Rodak: Nationalism in Ukrainian Music .....</i>	44
<i>Валентина Родак: Кобзарське хорове мистецтво в Канаді .....</i>	49
<i>Г. Денисенко: Бандура—”Полтавка” з Дітройта .....</i>	53
<i>Myrosia Stefaniuk: Trio of Contemporary Western Kobzars in Ukraine .....</i>	57
<i>Ростислав Глувко: Бандура на сценах британських театрів .....</i>	58
Величаве відзначення в Бразилії	59
<i>Д-р Михайло Рубінець: П. Китастий в Південній Америці .....</i>	60
Посмертна згадка	61
Пресовий фонд	62

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N. Y. 11432